

BAJAI HONPOLGÁR

2013. január

XXIV. évfolyam 1. (266.) szám

Ára: 250 Ft

Tél, 1964 Fotó: Görbe Ferenc

„Képzőműveltség”

A Jelky András Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium Művészeti Tagozatának grafika, kerámia és textil szakos növendékei bemutatkozó kiállítását tekintette meg 2012 novemberében az Újvárosi Általános Iskola galériájában az érdeklődő közönség. Ami már első áttekintésre is egyértelmű volt: a Jelky művészeti tagozatán országos szinten is kimagasló minőségű szakmai képzés folyik, a növendékektől ismét rendkívül kvalitásos művek

válogatásában gyönyörködhattünk.

De nem csak ezért tartom fontosnak az intézményben folyó szakmai munkáról írni a Bajai Honpolgár hasábjain. Okot szolgáltat az a tény is, hogy az alap- és középfokú iskolai rajzoktatás tantervében elfoglalt mennyiségi és minőségi jelenlétéről tartó évszázados vita valójában még ma sincs nyugvóponton. Még ma sem lehet megnyugtató módon kijelenteni, hogy mindenki érti és megérti a rajz, a művészetek, a vi-

zuális kultúra oktatásának célját és a benne rejlő lehetőségeket. Persze mindennek konklúzióját nem abban látom, hogy minden gyermeknek tiszta kalligráfiával kell vonalakat rajzolnia, vagy olyan mesterséget elsajátítani, melyhez esetleg semmilyen tehetsége sincsen. Épp ellenkezőleg, a fontos az, hogy rajzolás közben minden gyermek hozzászokjon a tárgyak alapos megfigyeléséhez, megismeréséhez, hogy automatikussá váljék a körülötte létező világ vizuális

feldolgozása, mindaz, ami az életben környezetünket formálja: a nagy egész felől közelítve az apró részletekig. Egyszóval tanuljanak meg ne csak nézni, hanem látni is. Hogy mindeközben a legtöbb gyermek rajza, festménye, plasztikája nem sikerül hibátlanra? Ki bánja? Hiszen nem a tökéletes rajzlap bemutatása a cél, hanem az, hogy alkotás közben megtanulja figyelmét mélyrehatóan összpontosítani az életében elébe kerülő tárgyakra, hogy hozzászokjon a gyors, mindenre kiterjedő megfigyeléshez, befogadáshoz, megértéshez. Vagyis a rajz, a művészetek oktatása bizonyos tekintetben csak alkalmat, ürügyet szolgáltat eddig „parlagon heverő” képességek fejlesztésére. Mert a saját szemünkkel történő önálló megfigyelés, a kreatív gondolkodás fejlesztése, az önmagunkra utaltság érzésének hatékony „felhasználása” olyan tulajdonságok, melyeket a lehető legfontosabb kérdésként tart számon ma már szinte minden tudományág.

„Képzőműveltség” – a szó nem feltétlenül elegáns, nem mutatós, sőt talán még csak nem is hangzik jól – mégis elég tömören fejezi ki azt, hogy elképzelhető az emberi intelligenciának, jólneveltségnek, műveltségnek egy olyan módja is, amely a képzőművészetek alapjainak elsajátítására épül, és azok egészséges használatán nyugszik.

A képzőműveltséget ebben az esetben a lehetséges legtágabb értelemben kell tekintenünk: ide kell sorolnunk az emberi kéz által teremtett, megformált tárgyak valamennyi formáját, melyeket egyébként a művészet, a háziipar, a kéziipar vagy a kézimunka kifejezésekkel, definíciókkal szoktunk meghatározni. Ezzel máris sejtetjük, hogy képzőműveltség tekintetében a képzőművészet és a kézművesipar bizony elválaszthatatlan. A legjobb példa erre ismét a Jelky András Szakközépiskola képzési programja, mely természetesen nem pusztán művészképzésnek tekinthető: sok esetben kerültek és kerülnek ki az intézmény művészeti tagozatáról remek kézműves mesteremberek.

Mester – a következő képzőműveltségi kapcsolat művészet és kézművesipar között. Amikor a neves képzőművészeket a mester jelzővel tüntetjük ki (amely kifejezés egyenesen a patriarkális iparvilágból származik), közvetlen rokonságuk köztudatban élő halvány ismeretére találunk bizonyítékokat.

A képzőműveltség jelentősége, művészet és kézművesipar „hasznos együttélése” a gyakorlati életben nem csak azt jelenti, hogy környezetünk tárgyainak értékét természetes módon emeli a funkcionalitáson

túl terjedő megformálás művészi igényessége, az iparos mesterek tudják, ha törődnek a művészi „külcsínnel”, szívesebben vásárolják tárgyaikat. Sőt a művészi megformálást sok esetben kiterjesztik a portéka hirdetésére, reklámjára is, s ezzel egy mára nagyon elterjedt művészeti ág, a plakát felvirágzásához járulnak hozzá. Mindez logikus, érthető, közismert fejlődés eredményeképpen jött létre. Van azonban a képzőműveltségnek egy olyan epizódja is, mely nem efféle formai, sokkal inkább tartalmi kérdésre vonatkozik. Mely valósággal programot kínál számunkra mind az ipar, mind a művészet, sőt bizonyos értelemben a közoktatás, a köznevelésügy zászlajára is.

A „házi művészkedés”, a kézművesipar, a háziipar abban az esetben válik magas művészetté, ahol a szükséglet ismert, a cél alaposan, bölcsen végiggondolt, az eszköz választékos, az anyag pedig inspiráló, melyek együttesen új technikát, új ötletet adhatnak a mesternek, melyből azután az anyaghoz és a célhoz legjobban illő formák szülehetnek.

A Jelky művészeti tagozatának növényedékei ehhez az alkotófolyamathoz kapják meg képzőműveltségüket. A tagozaton folyó szakmai munka tanulmányozása ritka élvezettel jár. A keramikus, a szobrász a nyirkos, puha anyagot formálja: mélyen belenyomja ujját, majd hozzá-hozzátesz egy csipetnyi anyagot, míg végül elkészül a forma. Az egész még nyers, még durva, még véletlenekkel, esetlegességgel teljes. De amint az ujjak tovább siklanak rajta, otthagya teremtő nyomaikat, egyre tökéletesebb és tökéletesebb lesz, míg végül a pillanat tört része alatt, egy utolsó gyors simítás után megkapja végső alakját. Ki tudja ezt a fürge mozdulatot, ezt a másodpernyi nyomást erő és idő dolgában tudományos eszközökkel meghatározni? A keramikus, ha azt kérdezzük tőle, hogy miféle rendszer szerint alakítja gondolatait formává, legfeljebb azt feleli: érzésem szerint. A grafikus és a textilművész ugyanerre hivatkozik, ha feltesszük a kérdést, hogy az a nagy ívű lendület, amellyel egy alak körvonalát minden karakterével, mozdulatával együtt egyetlen gesztussal felveti a papírra, textilfelületre, miképpen születik. De ugyanígy felel a szabó, ha megkérdézzük, miképpen tudja egy derék íves hajlását egyetlen vonallal biztosan megjelölni, vagy a kőfaragó, hogy miféle számítással állapítja meg a kalapácsütés erejét, nehogy a véső nagyobb darabot hasítson le a kőről, mint kellene. Válaszuk az lesz, hogy mindezt „érzésre csinálják”, hogy „a kezükben van”.

De vajon hány vonalat, felületet, formát és színt kellett az alkotó fejnek és kéznek behatóan tanulmányoznia, hányszor kellett az eszközök és az anyag sajátosságait kipróbálnia, míg végül abba az egy vonalba, egy formába, egy kiterjedésbe bele tudta rögzíteni az emberi arc, az emberi test sokféle gesztusát, metszetét, látagságát, keménységét, egy élőlény stilizált formájának, körvonalának ezernyi színét, formáját, a karakter sokféle lehetőségét.

Persze mondhatnánk azt, hogy mindezt csupán a gyakorlat dolga és bárki megtanulhatja, ha egészen mechanikusan, de sűrűn ismétli. Sajnos ez a vélekedés téves. Viszonylag sokszor találkozhatunk magunk is olyan alkotásokkal, amelyeken bár megtörténik a szín és a forma pontos ábrázolása, az alkotó kéz fáradhatatlanul igyekszik követni a modell körvonalait, karakterét, s részletről részletre, pontosan ismétli mindazt, amit a természetben látott, az elkészült mű sajnos mégsem tetszik egyetlen műértő embernek sem. Azt mondják róla: üres, értelmetlen, érzéketlen. Hiányzik belőlük a friss impresszió, a személyes inspiráció, maga a lélek – az emberi kéz és szellem jelhagyásának biztos nyoma. Hiányoznak az apró sebhelyek, amelyeket a kéz az anyagon ejt. Hiányoznak a tűszúrás okozta vércseppek, a vasaló hagyta gyűrött ráncok, a heves, szenvedélyes, máskor remegő, tétova vonalak, melyeket a papír sajátosságait fürkésző rajzolószén hagy árulkodó nyomként a felületen. Egyszóval hiányzik belőlük a személyes jelenlét, az egyszeri, megismételhetetlen jel, hiányzik róluk a valódi, emberi kézjegy. Hiányzik belőlük a képzőműveltség.

Bár korunkban a különböző anyagok, tárgyak ipari előállításánál, feldolgozásánál egyre több szerep jut a gépeknek, a már említett okok mégis nyilvánvalóvá teszik, hogy az emberi kéz, az emberi szellem alkotta tárgyaknak a jövőben is bőséges tér nyílik majd, s ennél fogva a művészetrel való ősi és benső kapcsolat sohasem fog teljesen szétszakadni. Az egészséges módon felfogott vizuális nevelés, művészetoktatás: a képzőműveltség tehát (mely vérségi kapcsolatban áll valamennyi kreatív tudományággal) nélkülözhetetlen, megkerülhetetlen a 21. századi empirikus világ oktatásügyében. Az így értelmezett képzőműveltség nem frázis csupán, hanem biztos, egészséges program, amelynek itt Baján fontos letéteményese a Jelky András Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium Művészeti Tagozata.

Kovács Zita

Városi Kitüntetések

Baja Város Képviselő-testületének 2012. december 15-én tartott ünnepi ülésén az alábbiak kaptak kitüntető címet, illetve kitüntető díjat

Baja Város Diszpolgára kitüntető cím
Dr. Péterfi Tamás

Baja Városért kitüntető cím
Bálint László
Dr. Dániel József
Dr. Tóth Gábor

Baja Város Közszolgálatáért
kitüntető díj
Butterer Péter

Baja Város Oktatásáért kitüntető díj
Királyné Koszter Mária
Virág Tibor

Baja Város Kultúrájáért kitüntető díj
Rábl Színpad

Baja Város Egészségügyéért kitüntető díj
Dr. Fenyő József
Dr. Patakiné dr. Szlavikovics Ilona

Baja Város Sportjáért kitüntető díj
Andrási Barna

Baja Város Fejlesztéséért kitüntető díj
Bajai Országos Közforgalmú
Kikötőműködtető Kft.

Baja városában végzett szociális
munkáért kitüntető díj
Dr. Ábrahám György

Baja Város Közbiztonságáért kitüntető díj
Havária Katasztrófaelhárító Közhasznú
Egyesület

Baja Város Kisebbségeiért kitüntető díj
Bada László

Az 1956-os forradalom Emlékdíja
Vitéz özv. Schön Pálné

Baja Város Polgármestere kitüntető díj
Dr. Ivan Bandi

Baja Város Mestere kitüntető díj
Gregus Pál

Kedves, Jó Bajaiak!

Levél Finnországból, a boldog(abb?) új év(ünk) első napjaiból...

Mire ezek a sorok napvilágot látnak, már BUÉK lesz, sőt, talán már jócskán benne is abban, ami, ki tudja, boldog, boldogabb leend-e az eddigiekénél? Mindenesetre hát új lesz, s kívánom részemről is a legszebbeket, legjobbakat; mindannyiunknak. Mindenekelőtt egészséget – a legtágabb értelemben.

Nem fogjátok elhinni... Azzal kezdem, hogy megfeddtek! Hogy én egy csonka év alatt mennyi szépet meg jót összehordtam a finnekről; már-már megangyalítottam, a mennybe küldtem őket?!

Hm...

Csak hümmögök meg hammogok: valamennyi alapja lehet esetleg a vádlásnak; habár én egyáltalán nem megdicsőíteni akartam sarkkőri rokonainkat: ami szépet s jót leírtam, elmondtam róluk, az inkább célzatosan történt. Mégpedig legelőször is rátok, ránk tekintve; hazagondolva. Hogy ilyen is van, így is lehet (nem lopni, nem csalni, nem hazudni...) azaz, hogy így is lehetne, ekként is lehetne működni...

No, persze ismét csak hivatkozom a vesszőparipámra, imamalmomra, papagáj-ismételgetésemre: Füst Milán mondja: „Semmi sincs egészen úgy”... A magyarok közül se mindenik lop, csal, hazudik, és a finn se mind tiszta, becsületes. Ez tény. De

A sievi templom

azért fokozatbéli eltérések vannak. Tudjuk jól: Finnország a nagyvilág második legkorrupcióltalanabb állama.

No, hogy „álljunk már bosszút”, s „mondjak már rosszakat is” a (legalábbis nyelv-) rokonyokról, ehhez kicsit vissza kell kanyarodni a karácsonyhoz.

Annál is inkább, mert előrefele adtam nektek egy öröm-piros húsú, temetett laza-

cos receptet (emlékeztek rá: „graavi lohi”), de azon kívül túl sokat a finn karácsonyról nem meséltem. Mert az bizonyos tekintetekben ugyanolyan, mint a miénk – másokban azonban jelentősen elkülönözik!

Az éjféle mise például mostanában kezd gyakorlatba jönni, de fél évtizede még másnap hajnali 7! (És a távolságok miatt 5-6 órai kelés!...)

Az az iszonyatos karácsonyi hideg és chamos-sötétség (chamos aika = rettenetes idő) megbolondít mindent és mindenkit; szerencsére lassacskán kifelé belőle...

Most hát akkor, ha megengeditek, „hátrafelé”, „retro” mesélném el nektek, hogy „milyen is volt”.

Kezdjük a karácsonyfánál. Hogy a gyertyák, díszek, csillagszórók közel azonosak, mutatja ezt az a dolog is, hogy tőlem egy utcával arrébb porig égett egy emeletes családi ház. Itt igen gyakran fából, rönkből építenek; ugyanolyan mívesen, mint ahogy a Michael Schumacher rönkházát faragták az erdélyi ácsok...

Már a negyed évszázada használt, első, színes nyomású finn nyelvkönyvem karácsonyfája is feltűnő hasonlóságot mutatott, azzal a különbséggel, hogy még kis zászlófüzér is díszítette: angol, amerikai, német, osztrák, francia, észt zászlócskák – csak épp a távolabbi „rokonkép”, azaz a mi zászlónk még véletlenül sem... No, bakfitty. Annak idején talán nem is véletlen, hogy lefelejtették. Most már egészen biztosan rajta lenne.

Hanem az igazán jelentősen különböző – az a karácsonyi asztal. (Ponty)halászlé itt, természetesen soha és sehol nincs, de hal, kötelezően, igen! Bevezetőül épp a korábban receptje-adott, sózott, kaprozott temetett lazac. A lazac azonban előfordulhat másféle változatban is: például isteni, hidegen füstölt, papírvékony szeletkék... (Forró pirítós kenyérré persze.) Aztán hal később is, mintegy köretként: például a „főember”, a sült-főtt sonka mellé mondjuk heringsaláta.

Mert hát meg is érkeztünk a fő számhoz, s ez a sonka, a karácsonyi sonka!

Most fogtok csak kapaszkodni! Ez a „smörgösbord”, azaz a mi fogalmaink szerinti svédasztal királya helyét elfoglaló éték meg sem jelenik itt húsvét táján! De nem is olyan ám, mint a pármai vagy prágai, de akár csak a Bácskában hidegen füstölt sonka; vagy például, amikor Firenzében betérsz egy trafikszerű kis szatócsboltba, ahol a rúdról lógnak lefelé a gyönyörű, aranybarna, illatukkal az egész helységet betöltő midi füstölt copákok!...

No, ez a sonka nem az a sonka. Ezt mint ha azon a délutánon kanyarították volna ki a disznóból (nyilvánvaló, hogy szinte kizárólag az elsőket használják); némi sózás, hatalmas, kimondottan erre a célra készült zacskóba dugás – aztán sütőben sütöd. Különként megadott (beszorzott) ideig; de ennél általánosabb, hogy belédöfnek egy kis szög végű óralapocskát, s amikor annak a mutatója a megadott értékig kúszik – kész. Félreértés ne essék: ez lehet 4, akár 6 óra is. Aztán csak rövid pihentetés, s máris „mehet adásba”!

Karantahotelli Saaren Joulu Menu 2

Saaren silbajitelmä

Pihersalaatti

Rosolli, punajuurikerma

Sionisalaatti

Joulunin Salaatti

Rerinteinen joulukinkku, Saaren sinappi

Omenainen kermakastike

Koitteji perunat

Rorkkanalaattiko

Lantulaattiko

Maksalaattiko

Saaren leivät, vii

Maito, kotiteija ja vesi

Kahvi, tee

Joulunin jäädytö kiuskikasikkooilla

Képen ide mellékelem a Sievi Lion s Club kiskarácsonyának menüjét: ez egy tökéletes, általános karácsonyi lista. Érintettem már: itt ki-ki, sorba sorolva, érte megy az étkének a fal mellett álló svédasztalhoz, aztán vissza a középen lévő nagy (vagy kerek) asztalhoz, de ennek a közepéről soha sem mernek, soha nem szednek. Ebből az is következik, hogy ki-ki tetszés szerint válogat össze: van, hogy valamiből kétszeres mennyiséget, másból pedig semmit. Halk karácsonyi zene szól közben a háttérből...

Tehát az emlegettem karácsonyi menü:

A Farkas-sziget (ott történt a nevezett esemény) lazac választéka: graavi lohi, füstölt lazac // Zöldsaláták // Rosolli: cékla tejszín mártásban // Gombasaláta // Karácsonyi saláta

Hagyományos karácsonyi sonka. Farkas-szigeti mustár

Almás tejszín mártás

Főtt burgonyák

Sárgarépa-látikkó, Fehérrépa-látikkó, Máj-látikkó (ezek a „látikkók” nagyban a mi sütőben készült rakottasainkhoz hasonlítanak. Ősi itteni étek. Elmaradhatatlanok.)

Sziget kenyere, vaj, tej, házisör; jeges víz
Kávé, tea, karácsonyi fagyalt kiuskimaszár mártással (kiuski = tejkaramella)

Kiskarácsonyt: Lion s Clubos kiskarácsonyt emlegettem: némi magyarázat ide is kívánkozik. Mert ez a dolog nem tudom, hogy gyakorlat-e manapság otthon – valószínűleg ez is elkülönözik.

Az ételsor ezeknek az elterjedt karácsonyi előünnepélyeknek az esetében ugyan teljesen azonos azzal, ami a szentestén esik majd házaknál, otthonoknál. Esetleg méreteiben kicsit más (amott valamivel kisebb, szűkebb). Ugyanakkor ez nem az az ártatlan „kis karácsony, nagy karácsony, kisült-e már a kalácsom?...” - dolog, amire a mi reflexeink szerint gondolnánk. Ez, úgy mondhatni, amolyan céges-firmás ünnepi asztal, nem túlzás, ha azt mondom: szórakozás; a karácsonyfa nemegyszer teljességgel el is marad.

De nem a „nedvesség”, a „kosteus”. Erről manapság mind többet cikkeznek is.

Finnországban teljes köztéri alkoholtilalom honol. Ha az utcán, vasútállomáson meginnál egy aprócska üveg sört, elvinne a rendőr. Hivatalokban, hivatali életben 100%-os a szigorú és kemény tiltás; ezért is világsők a finnek kávéivásban. (Ők maguk mondják magukról, nem én találtam ki.)

No mármint, minthogy igen gyakran valahol az erdőben, vadászházban, vagy az általam idézett eset a Reisjärvi-i Susisaari/Farkas-sziget motelli – hotelli-jében történt; zárt szórakozó helyen; tehát „szabad a gazda”. Bizony a reggeli órákban (még töksötétben) hazafelé húzó autóbusz(ok)ban csak táncról, „nedvességtől” elgyötört, bóbiskoló, bóklászó, le-leeső, föl-fölkapott fejek... (Mindenkint házhoz visznek.)

Mert azt még nem is mondtam, hogy a karácsony és a szilveszter is mintha a fordítottja lenne a miénkhez képest.

Otthon a szilveszter papírtrombitás, túlkölös, pezsgős karnevál – itt (nincs jobb szó rá) „döglött” hétköznap. Semmi. Ugyanolyan szürke köznap, aztán este az utcán, mint máskor, másutt.

Ezzel szemben a mi karácsonyunk: mint ha csak egy decrescendo ívben szépen lenyugszana minden; a délután szájában-közepén még a villamos is csenget egy picit, aztán úgy tűnik, mintha az is bebújna valamely karácsonyfa meghitt családmelege alá. Itt ellenkezőleg, fordítva. Itt a „karácsony-nyitás”, az advent első napja – esti, utcai vigalom, karnevál. Szentségnek, egyháznak, vallásnak keresnivalója nincs itten. Bár az alkohol tilos, de zaj, vidámság még a jeges, szeles utcákon is bőségesen.

S hát a legjellemzőbbek: az emlegettem kiskarácsonyok; kezdődve már a „nyitást” megelőző időkből – egészen az „igazi” karácsonyig. S minthogy zárt falak, ajtók mögött, zárt helyeken – erdőbéli házakban, motelokban, tengerparti hotelokban történik-zajlik – tehát a nedvesség nem tiltott. Csöpög is rendszeren. Egyszer az asztalszomszédom rövid 1-2 óra alatt elszopikált egy

teljes üveg A.... vodkát (= liter). De még mindig nem volt baja a Rabindranath Tagoréval. (Szomszédot itt senki sem kínál. Mindenki a maga anyagából gazdálkodik. Ez is furcsa nekünk...)

Azaz, hiszem, hogy ez az istentelen sötétség, ez a karácsonyi övező „chamos aika” (szörnyűséges idő) fordít fel itt mindent, s vetkezteti ki magából a mi fogalmaink szerinti – legalábbis márais, krúdys, kosztolányis – meghitt karácsonyokat.

* * *

Vigasztalás.

Kis finn nyelvlecke: „Tapanipäivän jälkeen kukonaskleitain pitänävät päivät”. Vagyis Tapanipäivä, azaz a mi István-napunk, ami után tehát kakasléptekkel (kukko=kakas) hosszabbodnak a napok.

Vidéken van még egy kissé vaskosabb toldaléka is: „Loppiaisena jo hullukin huomaa”, vagyis Vízkeresztkor már a h...le is észreveszi...

Persze mi nem vagyunk azok, vagyis ígérem, észrevesszük.

Most akkor mondtam elegendő csúnyakat a finnekről?!...

No, talán csak nem túlzottan...

Akkor hát az új év jegyében innen folytatom majd. Következik: a MALÉV és az én borzalmas szimpátia-elszállásom évfordulója (nem Boeing 737-essel, csak C. Pi-cassóval. De lendületesen, és kis híján ugyanolyan szerelmetes halálosan...)

Még egyszer BUÉK-kívánással köszönt benneteket

Dobai Tamás

Bácskai életrajzi vázlatok

Bielitzky Károly

(Kúla, 1813. március 20. – Zombor, 1878. február 16)

Bielitzky Károly nevét könyvbarátként, könyvgyűjtőként, Zombor első nyilvános könyvtárának, a mai Városi Könyvtárnak a megalapítójaként őrzi a köztudat. A tízezer kötetes magánkönyvtárral rendelkező könyvelő 1857-ben megalakította a zombori könyvbarátok körét, amely a rendelésre vásárolt könyveket a százhuszonöt fős tagság magánházaiban helyezte el. Mivel így nehezen oldották meg az olvasnivaló cseréjét, a kör följánlotta állományát a városnak, azaz, hogy az helyet biztosít a közkönyvtár működtetéséhez. Zombor 1859-ben saját kezelésébe vette át a könyveket, és ezzel létrejött a Bibliothek der König Freistad Zombor, és azt Bielitzky vezette egészen haláláig.

A galíciai ukrán ősöktől származó Bileitzky Károly anyja szlovák asszony volt, felesége, Budai Mária pedig magyar, ő maga a Habsburg birodalom polgárának vallotta magát, nemzettudata elhomályosodott, elnémetesedve a germanizáció szekeretelőjévé lett. „Mindenkinek tud németül” – vallotta, és ennek szellemében nem csak a könyvbarátok körében, hanem a városi könyvtárban is természetesnek vette, hogy kizárólag német könyveket szerezzon be, ami ellen a magyar és a szerb olvasókör nemegyszer tiltakozott. Ezen kizárólagosságával később felhagyott, belátta, hogy egy városi intézmény nem zárkozhat el a városi lakosság nagy többségének igényeitől. Eb-

ben az időben Zombor lakosságának 38 százaléka szerb, 32 százaléka horvát, 20 százaléka magyar és csak 7 százaléka volt német.

Bielitzky Károly egyébként középiskolai tanulmányokat végzett, majd előbb a Ferenc-csatornai Királyi Szabad Hajózási Társaság számviteli hivatalnok, 1851-től a zombori járási adóhivatal számtisztje, halála előtt tíz évvel pedig a Zombori Takarékpénztár főkönyvelője. Nemcsak a könyvek, hanem a kertészet szerelmese is volt: rózsakertjében háromezer tő virágzott, ebből hatszáz Monarchia-szerte ritkaságszámba ment.

(Kalapis Zoltán: *Emlékezünk régiekről. Zombor; Publikum. 2007.*)

Bosnyák Ernő

(Zombor, 1878. január 1. – Zombor, 1963. augusztus 9.)

Lehet, hogy ábrándos, légvárat építő bohém volt Bosnyák Ernő filmgyáros, a Duna menti Hollywood megálmodója, s lehet, hogy másutt sikerrel kamatoztathatta volna szakmai elképzeléseit, de szinte bizonyos, hogy Zomborban nem a csapongó képzelet és a pénzhány törte kerékbe lendületét, hanem az érdektelenség, az újdonsággal szembeni dölyfös szembeszegülés, a kezdeményezéseket törött ívű lendülettel torzító kivagyiság. Bosnyák maga is „önnön hamvába hullt, döcögő város”-ként jellemezte Zomborát, ahol nyomdászmeisteri képzését követő európai tanuló-útjáról visszatérve 1906-ban mozit nyitott.

Az iparoslegény megismerkedett a születő filmművészettel, és végtelen lelkesedését formába is kívánta önteni, 1909-ben kame-

rát vásárolt és filmezni kezdett. Az 1912-ben forgatott, II. Rákóczi Ferenc zombori szobrának leleplezését megörökítő filmjében két olyan szakmai fogást is alkalmazott, amelyek csak később vonultak be az operatőri munka eszköztárába. Az egyik a német műszóval „fahrt”-nak nevezett futó kamera, Bosnyák ugyanis kocsira szerelte filmfelvevő gépét és mozgásban filmezte az ünneplő tömeget, a másik pedig a „svenk”, ami a szobornak a fejétől a talpataig vezető kameracsúsztatás nyomán jött létre.

Bosnyák 1914-ben megpróbált filmgyárat létesíteni Zomborban, de kitért a háború, és a kért telket se kapta meg hozzá a városi hatóságtól. A ötlettől nem állt el, 1923-ban minden értékét pénzzé tette és létrehozta a Boer-film (nevének kezdőbetűiből), Som-

bor, Filmska industrija elnevezésű vállalatot, filmeseket szerződtetett Közép-Európából, összeszedte a Kaszinó műkedvelőit, megkezdte a gyártást, ám rövidesen belebukott, végleg lemondott a Duna menti Hollywood álmaról és visszatért szakmájához.

Bosnyák Ernő a múlt század első harmadában több lapot is indított városában, a Bácskai Mozit, a Bácskai Sportot, a Sombori Újságot, ebben közölte a pályakezdő Herceg János első novelláját. Plakátokat tervezett, fa- és linóleummetszeteket készített, nyolcvanéves korában pedig pecsétmetszőként és töltőtolljavítóként kereste kenyerét.

(Kalapis Zoltán: *Emlékezünk régiekről. Zombor; Publikum. 2007.*)

Válogatta: Jász Anikó

Mikor e sorok a Kedves Olvasó kezébe jutnak, szívünket talán még melengeti a szenteste hangulata, még érződik a karácsonyi fényő illata, és sok helyen esténként még fénybe öltöztetik a karácsonyfákat. S talán sokuknak tette még meghittebbé az ünnepet Udvardi Erzsébet bélyegével érkező karácsonyi jókívánság.

A Magyar Posta ünnepi bélyegeihez 2002 óta, jó érzéssel, már nem először nyeri meg céljának Udvardi Erzsébet Kossuth-díjas festőművészt. Lapunk 2010 december havi számában, a 3-4. oldalon Jász Anikó Udvardi Erzsébet festményei bélyegeken című írásában részletesen írt róla.

Az októberben útjára bocsátott kollekción – forgalmi bélyeg, első napi boríték (felső képen), kisív (középső képen) – nemesen egyszerű. Udvardi Erzsébet alkotását Hajdú József fotója segítségével Kara György „fordította” a bélyeg nyelvére. A Pénzjegynyomda szakértelme és szíve kellett ahhoz, hogy a történet kerek legyen. A kisíven pedig a magyar nyelven kívül angolul és németül kívánnak boldog karácsonyi ünnepeket a bélyeggyűjtőknek.

Angyalos Madonna. A festmény. Róla készült a bélyeg. Karácsony a bélyegen. A kép közepén Madonna a gyermek Jézussal. Kezében piros alma. Mosolyog. Az alma is. Mi is. Közben eltöpreng az ember. Mosolygós piros alma, a hajdani tiltott tudás szimbóluma annak kezében, ki minden titkok tudója. Talán emlékeznek a karácsonyi énekekre: „Istengyermek, kit irgalmad közénk lehozott, / Angyaloknak énekével Néked áldozok.” Igen, az angyalok. Tizenkét angyal a képen. A Madonna feje fölött ketten ívelt szalagot tartanak. Rajta latin felirat: *Causa nostra laetitiae – Örömünk oka.* Örvendeznek az angyalok. Énekelnek, zenélnak, fuvoláznak, zeng a hárfa, szól a cselló. Örvendeznek, és a képet nézve mi is. Öregek és fiatalok. Nézd, anyu, ott egy cica – mondja a gyerek. S valóban. A Madonna jobb oldalán, gyertyát tartó kis angyal mellett ott a cica, mint a 2010-es győri Prohászka Ottokár iskola-kápolna oltárképén. A cica, a piros alma – és a Betlehem itt van a szobánkban, miközben tudjuk, hogy Istengyermek, minden titkok tudója már tudja azt, amit mi még akkor nem. Udvardi Erzsébet, köszönjük.

Keszthelytől északra a Sümegecsehi falu melletti szőlőhegyen, a pannon tájba simulón áll a Boldog John Henry Newman emléktemplom – melyről lapunk 2011 májusi számának 2. oldalán Kovács Zita írt részle-

tesen. A kicsi templomot (alsó képen) a hívők és jötevők adományaiból *fr. dr. Barsi Balázs OFM ferences rendfőnök* építtette fel. Az Árpád-kori templom világát idéző istenháza liturgikus terét Udvardi Erzsébettel alakították ki. 2005-ben szentelték fel. A rendfőnök kérésére a 2011/12-ben festett *Angyalos Madonna* a kápolna jobb oldali falára került. Az angyalos Madonna-téma a ferencesek számára kiemelten fontos, hiszen az assisi *Santa Maria degli Angeli*, az Angyalos Boldogasszony-templom által körülépített kis kápolna, a *Capella della Portiuncula* volt a ferencesek első kápolnája. Különösen szent hely, hisz' köré települtek a ferencesek első cellái. Itt rakta le a Kisebbségi Testvérek Rendjének alapjait, innét indította el a klarisszákat és a capella melletti cellában halt meg *Povorello di Dio*, az Isten szegénykéje. A Portiuncula oltárképen az Angyali üdvözlés és az Isten szegénykéje, Ferenc testvér életének jelenetei fölött az angyalos Madonna, a térdeplő Ferencsel és Klárával.

A *Ferences Zsolozsmáskönyv* himnusza kezdődik így:

„*Ferenc a Szent Szűz Angyalos Boldogasszonynak nevezett kicsi szentélyét szívbéli imahelyül szemelte ki...*”

Boldog John Henry Newman gondolatait továbbszöve írja Barsi Balázs: „...az angyalok le s föl járnak, hoznak és visznek. Áldást, békeséget, sugallatokat hoznak Isten világából az embereknek, tőlünk pedig a dicséret áldozatát, jócselekedeteink gyümölcseit [...] viszik Isten színe elé...”

Látva látjuk mindezt, miközben Udvardi Erzsébet bensőséges, karácsonyi hangulatot teremtő képét-bélyegét nézegetjük.

Műtermében ha körülnézünk, a falakról az elmúlt korok nagy szentjei és a legutóbbiak, II. János Pál és Teréz anya tekintenek ránk. Őrzik a művészt és sugalmazzák az eljövendő képeket.

Bálint Attila

Régi, nagyra becsült munkatársunk, Jávor Béla lapunk decemberi számában közölt cikkének egy részletében – feltehetően vitanyitó szándékkal – kifejtette Kossuth Lajos történelmi szerepével kapcsolatos elmarasztaló ítéletét. Szerkesztőségünk két tagjának gyorsan megszületett ellenvéleményét közöljük a továbbiakban.

Szeretnénk, ha olvasóink hozzászólnának a közérdeklődésre számító kérdéshez, és várjuk természetesen a vitát kezdeményező szerző válaszát is.

Fény- és árnyjáték történelmünkben

Klio, a görög múzsa, a történelmet pennával írja, és a toll sajnos készségesen fordul szélirányba. Ez az oka annak, hogy politikai kurzusok ízlése, kedvezése vagy erőszakos készítése előnyben részesít egyes személyeket, másokat viszont mellőz vagy ellenszenvesen ábrázol. Tipikus kor az 1945-tel kezdődő időszak. Kossuth hivatalos kultusz bálványa lesz, Széchenyre viszont ráborul az árnyék, Görgey pedig az ármánykodó hadvezér és a világsi nemzetvesztő bélyegét kapja. A történelmi tények szenttelen vizsgálata azonban megmutatja, hogy az 1830-as korszak három, egyaránt tiszteletreméltó gigászáról van szó. Méretük nem azonos nagyságú, de formátumuk így is messze kimagaslik újkori történelmünk panteonjából.

Az egyoldalú beállításnak természetes visszahatása, hogy az elnyomásra ítélt független vélemény célba veszi a hivatalos bálványok gyenge pontjait. E természetes reakció nyomati vélem felfedezni dr. Jávor Bélának a Bajai Honpolgár decemberi számában megjelent cikkében. Céлом Kossuth Lajos 1830-1849 közötti, méltányolásra érdemes tevékenységének áttekintése. Az említett, jól megírt, élvezetes cikk szerzője ügyvéd, tehát hivatásánál fogva nyilvánvalóan fogékony az ellenérvekre is. Szeretném remélni, hogy Kossuthra vonatkozó sommás ítéletét („...többet ártott a nemzetnek, mint használt.”), valamilyest enyhíteni fogják a tények.

Kossuth első nagy jelentőségű közszereplése az *Országgyűlési Tudósítások* című kéziratoss tájékoztató szerkesztésének megkezdése. Az ötlet Lónyay Gábor Zemplén megyei birtokostól származik. Felkéri a Pozsonyban tartózkodó jogászt, hogy magánlevélben tájékoztassa a diétán elhangzó fontosabb beszédek tartalmáról. Az már viszont Kossuth elmés ötlete, hogy a tudósítást sokszorosítsa, és eljuttassa a reformpárt fontos személyiségeihez. Tudnunk kell: Metternich kancellár megtiltotta, hogy a nyomtatott sajtó bárminemű hírt adjon az országgyűlésen történt eseményekről. Az eszes herceg tehát már ismeri

és alkalmazza az agyonhallgatás hatásos fegyverét. Másrészt a nyomtatott betű útján terjesztett híryanagot eleve megszűrte a kötelező cenzúra.

Az országgyűlési tudósítások egyetlen kéziratát szorgos másolók hada sokszorosította. Az eredeti példányszám harminc, és Kossuth szerint ez később nyolcvanra emelkedik. A szerény adat természetesen nem tükrözi az olvasottság mértékét. A mohó érdeklődők a „levelet” kézzel kézre adják, sőt újabb másolatokat is készítenek. A fortélyos ötlettel Kossuth sikerrel megkerüli Kharüdiszt és Szkülát. Nem ütközik a nyomtatott sajtóra vonatkozó tilalomba, másrészt a gondolati tartalmat nem veti alá szűk agyú állami cenzorok nyese ollóinak. A munkateher megosztása céljából Orosz József közíró magá mellé veszi társszerkesztőül.

1835-ben Kossuth Lajos megkísérli, hogy a másolás kézi robotmunkáját modern találmánnyal váltsa ki. Bécsben vásárol egy könyvnyomatos sajtót, és néhány tudósítást ezen sokszorosít. Ám a rendőrminiszter ügynökei éberek, a policia lecsap és elkozza a gépet. A furmányos Metternich ekkor meglepő cselt alkalmaz. A szerkesztő uraknak kijárna az állami dáda, hiszen megszegették a sajtótilalmat. Ehelyett azonban busás összeggel, a tényleges érték sokszorosával kártalanítják a tulajdonosokat. Bizonyosul, hogy Portella herceg nem rossz céllovó. Oroszt megingatja a vesztegetés, megtagadja szerkesztőtársát, és állami pénzen egy ellen-tudósító lapot alapít. A politizáló magyar társadalom józan ítélőképességét és tisztességét minősíti, hogy az olvasótábor nélküli konkurens lap rövidesen belefut a teljes érdektelenségbe. Az *Országgyűlési Tudósítások* jelentőségének felméréséhez ismernünk kell két adatot. Négy év alatt háromszáznegyvenhat alkalommal jelenik meg, összterjedelme háromezer-öttszáz nyomtatott oldalt tenne ki.

Szólnunk kell a munka stílusáról, színvonaláról. Kossuth részletesen és tárgyilagos pontossággal fejt ki a konzervatív vezérszónokok érvelését. A haladás ellenzői között ugyanis vannak képzett és magas intel-

lektuális színvonalú személyiségek is. A korrektül elemző *Tudósítások* olvasói előtt azonban világossá lesz, hogy a reformpárt javaslatai és követelései nyitják meg a nemzet felemelkedésének útját. Kossuth nem az ellenfél formátumának csökkentésével, hanem a haladás eszméinek magasabb rendűségével hódítja meg a közvéleményt. A nyúl elejtésénél értékesebb trófea a támadó oroszán leterítése. A szerkesztő tulajdonképpen megteremti a magyar politikai újságírás embrionális formáját.

A diéta 1836-os befejezése után Kossuth új vállalkozásba kezd. Az országos érdeklődéstől felbuzdítva a megyegyűlések lefolyásáról készít tájékoztatást. A *Törvényhatósági Tudósítások* feladata az lenne, hogy a kb. hatvan helyen folyó reformküzdelem résztvevői között kapcsolatot teremtsen. Nem várt fordulat, hogy a hatalom, mely hat éven át eltűrte a Pozsonyból, a törvénykezés központjából induló hírterjesztést, ezúttal keményen lesújt. Letartóztatják és hűtlenségi perbe fogják. Kossuth önerzetesen védekezik. Hogyan lehet – érvel logikusan –, hogy a megyegyűlésen szabadon elhangzó viták leírva a hűtlenség jogi tényálladékát valószínűsítik meg? Ám a bárány mentségét már Ezópusz idejében sem méltányolta a farkas. A szerkesztőt tartós vizsgálati fogság után háromévi fogházbüntetésre ítélik. Ezt a hétszemélyes tábla jószágos atyai szigora négy évre súlyosbítja. A hosszadalmas procedúrát az ország feszült figyelme kíséri. A Burg kiszolgálóinak fitogtatott önkénye még a konzervatívok egy részét is felháborítja. Ezek az évek avatják Kossuthot a gondolatszabadságért vívott harc első mártírjává.

A magyar rendi ellentámadás az 1840-es országgyűlésen következik be. A köztiszteltet Deák Ferencet emeli a reformellenzék vezérévé. A jog hitvallóként eltökélt bajnoka tételesen olvassa a helytartótanács fejére, hogy Kossuthék fogságra vetésével milyen törvénytelenségre vetemedett. Kétségtelen, az európai politikai fejlemények is szorongatják a Habsburgokat, rá vannak utalva a diéta jóindulatára. Kossuth és a bebörtönzött ifjak előtt kinyílnak a börtönkapuk.

Az 1841-ben indított *Pesti Hírlap* – kifundálóinak eredeti szándéka szerint – álcázott kelepce. Landerer pesti nyomdatulajdonost Metternich megbízza, hogy alapítson hírlapot és szerkesztőjéül kérje fel Kossuth Lajost. A herceg abban bíz, hogy lehetőség nyitásával, anyagi kedvezménnyel az éles fogú magyar csikaszt a Burg kezes házörzőjévé domesztikálhatja. Az ármányos cselszövő ezúttal magának ásott vermet. Kossuth ugyanis a felpeckelt töröket taktikusan megkerülve a hírlapot a magyar reformmozga-

lom harsonájává alakítja. Megteremti a politikai hírlapírás alapvető műfajait: a vezércikket, a tárcát, a kommentárt, a rövid értekezést. Munkatársai a kor jeles tollforgatói: Csengery Antal, Eötvös József, Irinyi József, Kemény Zsigmond, Percel Mór, Pulszky Ferenc. A közérdeklődés felajzottságát mutatja a lap indulásakor jelentkező kereslet. A friss sajtóterméket úgy elkapkodják, hogy az első tizenhét számot újra kell nyomtatni. A csúcs elérések a példányszám ötezerre nő, mely ez időben rendkívül magas érték. Jellemző, hogy titokban járhatja Görgey Artúr főhadnagy is, élvezve a császári tisztszáma számára tiltott gyümölcsöt.

Kossuth 1844-ig szerkeszti a Pesti Hírlapot. A négy év alatt hatásosan népszerűsíti azokat az eszméket, melyekre a feudalizmus rendszeréből kilépő, polgári társadalmat alapozzák. Miután Metternich meggyőződik megvesztegetési kísérlete tökéletes kudarcáról, utasítására Landerer elbocsátja a veszedelmes tollfogatót. A felismerés azonban megkésétt, Kossuth már az egész országban elhintette a reformgondolat tűzmagvait. A zsarátnok fellobbanásához már csak az alkalmas időpontnak kellett elérkeznie.

1847 őszén ismét összehívják az országgyűlést. Az alsóház izmosodó erejű reformpártjának rohamait egyelőre a felsőház ellenállása visszaveri. A februári forradalmak európai erjedése azonban új helyzetet teremt. A fordulópontot Kossuth hatalmas, elsőprő lendületű március 3-i beszéde hozza. A benne megfogalmazott követelések, valamint továbbfejlesztésük jelenik meg az ún. áprilisi törvényekben. A király által szentesített alkotmányos elvek állítják helyre a háromszáz éve elvesztett független magyar államiséget. A III. törvény alapján hozzák létre a független és felelős magyar minisztériumokat. A IV. és V. törvény a képviselőválasztás jogát a nemeseken túlmenően (cenzussal) kiterjeszti a polgárságra és a jobbságra is. Az örökvláság kimondása pedig megszünteti a feudalizmus gazdasági rendjét.

Kétségkívül a törvényerejűvé szilárduló követelések elemei már korábban megjelennek Kölcsey, Wesselényi, Eötvös, Deák és mások országgyűlési beszédeiben. Széchenyi pedig szinte koherens rendszerre foglalja össze őket. Csakhogy ő a távolabbi jövőbe pillant. Kossuth viszont – kiváló politikai érzékkel – megragadja a kínálkozó alkalmat a vágyalmok szférájában lebegő eszmék földre kényszerítésére. Más kérdés, hogy hosszú távon a cenki gróf előrelátása bizonyult helytállóknak. Másfél év múlva a szép rendszer romba dől, és a szabadságvágy vérbe fullad.

Érdemes azonban két évtizeddel távolabbra pillantani. A jog kérlelhetetlen bajnoka, Deák, jórészt az áprilisi törvények alapján hozza létre a kiegyezést. Így indul meg annak a korszaknak az imponáló fejlődése, melyet dr. Jávör Béla is kiemelkedő értékű időszaknak minősít. A népi emlékezet azonban – mint látjuk, nem alaptalanul – a nagy szónok nevéhez fűzi a magyar szabadságeszme diadalát. A Kossuth-kultusz egyébként eleven és hatalmas eszmei vonulat már 1945 előtt is. Az természetesen jogos igény, hogy a nemzeti bálvány reflektorfényben úszó szobra ne vessen árnyékot mások érdemére.

A szerző foglalkozik cikkében a debreceni trónfosztás következményeivel. Idézem: „Kossuth 1849 áprilisában nem gondolkodott előre, mert ha azt teszi, sosem mondja ki a trónfosztást. ... 1849. április 14-ének következménye a cár seregének felvonulása...” Az állítás ok-okozati kapcsolatba hozza a detronizációt és Paszkievics herceg csapatainak június 19-én bekövetkezett támadását. A kérdés szélesebb körű vizsgálatot kíván. Az európai hatalmak bécsi kongresszusán, 1815-ben megalapítják a „Szent Szövetség”-et. A kezdeményező I. Sándor cár, a politikai szervezet megalkotója Klemens Metternich osztrák külügyminiszter. A szerződő felek kötelezik magukat, hogy országukban megátolják minden olyan reform megindítását, mely a regnáló uralkodók bármelyikének koronáját veszélyeztetné. Amennyiben a forradalom elfojtásához valamelyik hatalom katonai ereje elégtelen lenne, segítségére sietnek szövetségző társai. A szervezet magvat Ausztria, Oroszország és Poroszország alkotta, később csatlakoztak további országok is.

Kétségtelen, hogy a rendszer automatizmus csak szelektíven működött. 1830. augusztus 25-én Brüsszelben felkelés robban ki. Különös, hogy a higgadtaknak tartott németalföldiek vérét az Auber-opera muzsikájának tüze lobbantja lángra. A Théâtre de la Monnaie-ben bemutatott *A portici néma* című darab a nápolyi forradalmat is megjeleníti. Az ariákat feszítő szabadságvágy kiárad a publikumra; az ifjúság felfegyverkezik és nemzetőrséget alakít. Megkezdik a holland helyőrségek kiszorítását, és kikiáltják a belga királyságot. Amszterdam felháborodottan tiltakozik, a nagyhatalmak londoni konferenciája azonban elismeri az önálló Belgiumot. Ugyanebben az évben, november 29-én kirobban a varsói felkelés. A lengyelek elkésredését az szítja fel, hogy I. Miklós cár még azt az alkotmányt sem tartja tiszteletben, melyet az 1815-ös bécsi kongresszus hagyott jóvá. A törvényes célokért folyó szabadságharcot elnyomja a muszka túlerő.

Első közelítésben tehát nyitott kérdésnek látszik, hogy a Szent Szövetség a nyugati vagy keleti modellt követi-e majd Magyarország esetében. Széchenyi naplójában azonban már 1837-ben található egy figyelemre méltó bejegyzés. Az orosz cár készségét fejezi ki, hogy segítséget adjon a magyar reformmozgalom katonai erővel történő elfojtásához. Azt, hogy a gróf a bizalmas információt nem tekinti üres fenyegetésnek, jelzi az 1841-ben megjelenő *Kelet Népe*-ben. Aggodalmas gonddal óvja attól a magyarságot, hogy „gyenge cserépedényét” ütköztesse a német és szláv „vasfazekakkal”. 1848 márciusában a forradalmi események arról győzik meg a cárt, hogy a beavatkozás órája elérkezett. Felkínálja haderejét, Bécs azonban még elhárítja Szentpétervár segítségét. Az ajánlat elfogadása nyílt bevallása lenne annak, hogy Ausztria, mely harminchat éve még megszervezte a Napóleont megbuktató koalíciót, már rakoncátlan magyar alattvalóival sem bír el.

A hadiesemények egyelőre igazolják a Burg tartózkodását. A lázadók erőtlen és lagymatag utóvédharcokkal vonulnak vissza. Windischgrätz altábornagy csapatai 1849. január 5-én bevonulnak Pest-Budára, és a magyar kormány Debrecenbe menekül. Tétlont, február 26-27-én az osztrák fővezér Kápolnánál megütközik az újjászervezett honvédsereggel. Bár mind létszám, mind tüzéségi erő tekintetében fölényben van, csak kemény tusa után tudja visszaszorítani a magyarokat. A minőségi változás nem tűnik fel a tapasztalt hadvezérnek, és

megküldi a császári udvarnak indokolatlannal optimista hadijelentését: „A lázadó csordákat Kápolnánál iszonyú mennyiségben találtam föl, szétszórtam és a legnagyobb részt megsemmisítettem, a maradék a Tiszán keresztül menekült. Remélem, hogy néhány nap alatt Debrecenben leszek, s a pártütés fészket hatalmamba kerítem.” A téves helyzetértékeléstől vérszemet kap az udvari kamarilla, és 1849. március 4-én kiadja az ún. „Olmützi alkotmányt”. (Ezt a százalmas tákolmányt egyébként már 1851-ben maga Ferenc József érvényteleníti.) Az okmány új területi felosztás alapján négy részre tagolja Magyarországot. Elszakítják Erdélyt, vajdasággá alakítják Bácskát és Bánátot, továbbá önállósítják Horvátországot. A korábban szuverén országgyűléssel bíró Magyarországot tartomány státusára fokozzák le.

A pökhendi osztrák önkény felháborodást kelt országszerte, és pszichológiailag előkészíti a válaszlépést, a trónfosztást. A következő három hónap viszont olyan változásokat hoz, melyek a politikai döntésmozgást átformálják. A szolnoki és hatvani ütközet március elején már jelzi a hadiszerecse megfordulását. Windischgrätz serege fokozatosan Pest felé szorul vissza. Bem erdélyi és Percel bácskai sikerei az udvart meggyőzik arról, hogy katonai ereje elégtelen a magyar szabadságharc elnyomására. Az osztrák miniszterelnök, Felix Schwarzenberg herceg április 6-án I. Miklóstól harmincezer főnyi segélyhadat kér. A cár viszont csak önálló, százkilenc-

vennégyezer főt számláló, orosz vezetés alatt álló hadsereggel hajlandó beavatkozni. Tehát az intervenciót nem a nyolc nappal később proklamált függetlenségi nyilatkozat váltja ki. Indokolta még az orosz uralkodó segítőkészségét, hogy a magyar seregben lengyel főtisztek és közkatonák is harcoltak. Tartott attól, hogy a forradalom lángja átcsaphat a nemrég pacifikált varsói nagyhercegségre. Kossuth 1849-es áprilisi döntésekor kétségkívül tévesen számította ki az európai hatalmak várható reakcióját. Az 1914-ig terjedő időszak eseményeit azonban aligha lehet dominósor dőlésének modelljévé egyszerűsíteni.

A trónfosztás a kortársak egy része is elhamarkodott lépésnek vélte, mely meghiúsította a békés megegyezés lehetőségét. Így vélekedett a békepárt vezére, Kovács Lajos, valamint Kazinczy Gábor, Kemény Zsigmond, Nyáry Pál és Jókai Mór. A döntés felháborította Görgey Artúr is. Azok a forráskutatások azonban, melyeket a császári levéltár megnyitása lehetővé tett, kimutatták, hogy 1849-ben a Burg vezető köreiből tökéletesen hiányzott a megegyezési szándék. A méltányos, a kölcsönös érdekeket figyelembe vevő kiegyezés helyett korlátlan hatalomérvényesítésre törekedtek. Ezért folyamodnak ahhoz a megoldáshoz, amelytől eleinte fanyalogva fordultak el. Az orosz intervenciót tehát a birodalmi politika kényszere és nem Kossuth valóban vitatható sietséggel hozott döntése zúditja hazánkra.

Dr. Dániel József

Védőbeszéd Kossuth mellett

Bár Kossuth utcában nőtem fel, nem tartozom sem az elvakult Kossuth-hívek, sem pedig azok közé, akik szerint történelmi ikonjaink munkásságát ne illethetné kritika. Kossuth Lajos sem volt hibátlan jellem, számos döntése utóbb hibásnak bizonyult, és – önmaga által is elismert – hiúsága, olykor fogyatékos emberismerete, kisebb-nagyobb elfogultságai időnként rossz irányba befolyásolták. A kiváló tollú ügyvéd-író Jávor Béla azonban lapunk decemberi számában ennél jóval messzebb megy, amikor azt állítja, hogy „többet ártott a nemzetnek, mint használt.” A szerzőnek természetesen még e merész kijelentéséhez is joga van, amennyiben azokat meggyőző érvekkel képes alátámasztani. Csakhogy írásának több olyan állítása is van, amely nem, vagy nem teljesen felel meg az igazságnak, más részük pedig pon-

tosításra szorul. Az alábbiakban előbb Jávor Béla vitatható téziseire igyekszem források segítségével reflektálni, majd pedig azt próbálom bizonyítani, hogy a néhai kormányzó hibáival együtt is jóval többet használt a nemzetnek, mint amennyit ártott. Előrebocsátom, nem is kérem számon Kossuthon a „jogászai gondolkodást”, minthogy afféle bölcsész-filológus volnék.

A Habsburg-ház trónfosztásával kapcsolatban az írás azt állítja, hogy „Kossuth 1849 áprilisában nem gondolkodott előre, mert ha azt teszi, sosem mondja ki trónfosztást. Ez volt az a döntés, ahol már nem volt, aki tanácsot adjon neki. Akkor már nem tudta követni a kormányzót sem Batthyány, sem Deák, mindkettő visszavonult, nem azért, mert nem szerették nemzetüket, hanem mert szerették.” Ez utóbbi állítás azt sugallja, mintha Batthyány és Deák szem-

befordult volna Kossuthal, és nem akartak volna a hibás döntéshez asszisztálni. Erről azonban szó sincs! Batthyány eleve nem tehetett ezt, hiszen ő addigra régen az osztrákok fogságában volt. A közhiedelemmel ellentétben ugyanis a gróf a miniszterelnökségről való kényszerű lemondása után nem vonult vissza a politikai élettől, hanem 1848 végétől ismét képviselőként tevékenykedett, sőt az ország védelmében fegyvert is fogott, bár egy lovasbalesetben megsérült. Amikor 1848. december 31-én az Országos Honvédelmi Bizottmány, majd az országgyűlés – egyébként Kossuth előterjesztésére – úgy döntött, hogy küldöttséget meneszt az osztrák haderőt vezető Windischgrätz altábornagyhoz, majd pedig az uralkodóhoz Olmützbe, annak mindketten tagjai voltak. Az egyébként sikertelen tárgyalásokat követően Batthyányt január 8-án Pes-

ten letartóztatták, míg a szintén Pestre viszszaakísért Deáknak az osztrák herceg csak azzal a feltétellel adott volna útlevelet Debrecenbe, ha becsületszavára fogadja, hogy rábírra Kossuthot és az országgyűlést a feltétel nélküli megadásra. „Volt eszem, hogy senkit se beszéljek rá, hogy akasztassa fel magát” – írta később Deák. Ebből nagyjából látható, mekkora esélye volt a megegyezésnek Windischgrätzcel, aki több, nála önként jelentkező egykori császári tisztet is börtönbe vettetett, amiért egy ideig a magyar kormány alatt szolgált.

Batthyány ebből a fogságából már nem is szabadult ki, így nem lehetett részese a trónfosztás körüli vitáknak, álláspontját pedig nem ismerjük. Deák viszont a tavaszi hadjárat sikerei és az országgyűlés Pestre történő visszaköltözése után még tervezte visszatérését a politikába, bár gyakori dep-ressziója, betegségei és az orosz intervenciótól való félelem végül megakadályozták ebben. Valószínűleg az sem volt ínyére, hogy sokan a Kossuthtal szemben álló tábor vezérletét szánták volna neki az országgyűlésben, ezt viszont semmiképp sem akarta, és 1849 július elején hazatért kecskeméti birtokára. Bár őt az alkotmányos monarchia hívei közé lehetett sorolni, a trónfosztással kapcsolatos (évekkel később megfogalmazott) véleményét érdemes idézni: „Sajnos esemény, egyaránt helytelen lépés politikai és jogi tekintetben. De egy kétoldalú szerződést, még ha kevésbé fontos is az, mint a *pragmatica sanctio*, azon okból, mert a másik rész megsértette, egyik fél sincs jogosítva felbontottnak tekinteni.” De azt is hozzáteszi, „hogy április 14-két március 4-ke, oly nap és olyan okmány kibocsátása előzte meg, amely egy tollvonással eltörölte Magyarország alkotmányát, önállóságát, teljesen mellőzve a *pragmatica sanctio* azon részét, amely ez alkotmányt, ez önállóságot biztosította.” Vagyis: miközben a trónfosztással az alkotmányosság híveként nem érthet egyet, belátja, hogy a március 4-i olmützi okmányt alkotmány után – amely Magyarországtól nemcsak az áprilisi törvényekben Bécs által is garantált jogait, hanem az ország a *Pragmatica Sanctio*ban 1723 óta elvben biztosított önállóságát is megvonta – aligha volt esély olyan békés megállapodásra, amely ne érintette volna alapvetőnek tartott jogok feladását. De ezt nemcsak Kossuth (és Deák) látta így, hanem minden magyar politikai erő, hiszen a dokumentum még az 1847-es állapotokhoz képest is súlyos visszalépést jelentett és választ igényelt.

Ma már persze látszik, hogy a Függetlenségi Nyilatkozat nem volt a legszerencsésebb lépés. Csakhogy Kossuthnak számos elképzelés és nyomás között kellett egyensúlyoznia, ugyanis – a tavaszi hadjárat sikerein felbuzdulva és az olmützi alkotmány miatti jogos felháborodás okán – erősödött a parlamentet feloszlató diktatúra és a köztársaság híveinek tábora is, miközben az egykori „békepárt” létalapja Olmütz után elenyészett. Ráadásul Kossuth attól is tartott, hogy a hadi sikerek folytán egyre népszerűbb főtiszt és tábornoki kar is az önálló politikai cselekvés útjára léphet, és átveheti a hatalmat. A nyilatkozat két célját elérte: választ adott az olmützi alkotmányra, és egy időre legalábbis a belpolitikai rendszer konszolidációjához is hozzájárult. Nem tudta viszont elérni az ország szuverenitásának nemzetközi elismerését, és a hadsereget is megosztotta. Jávor Béla azon állítása azonban, hogy „a tavaszi hadjárat folytán tisztességes békét lehetett volna kötni”, nem állja meg a helyét, ugyanis Ausztria több alkalommal is világossá tette, hogy a „lázadók” nem kíván tárgyalni, az egyetlen lehetőség – amint azt Windischgrätz januárban kifejtette – a feltétel nélküli kapituláció (*unbedingte Unterwerfung*). Ezen a tavaszi hadjárat sikerei sem változtattak semmit, már csak azért sem, mert Ausztria még jelentős katonai tartalékokkal rendelkezett, és – miután a Birodalom más részeiben lassan konszolidálódott a helyzet – azok nagyobb részét a magyarországi fronton tudta bevetni. Ennek egyik bizonyítéka az, hogy a szabadságharc elleni győzelmet a Haynau által vezetett osztrák haderő harcolta ki, a Paszkievics vezette orosz főszeregek komoly hadműveleteket nem is kellett folytatnia; soraiiban a kolekrajvány több áldozatot szedett, mint a harci cselekmények.

Téves az az állítás is, amely az orosz beavatkozást április 14. következményének tekinti. A bécsi udvart ugyanis nem ez, hanem tavaszi veszteségei készítették a segítségkérésre, amelyről az április 21-i osztrák minisztertanács döntött, amikor még nem érkezett meg Olmützbe a Függetlenségi Nyilatkozat híre. (Más kérdés, hogy forma szerint Ferenc József május 1-jén keltezett levélben fordult I. Miklós cárhoz.) A császári udvarban ekkor már győzedelmeskedett Felix von Schwarzenberg miniszterelnök gigantomán birodalmi koncepciója, amely centralista, abszolutista, német dominanciájú, „polgári alapzatú” jövőképet vázolt fel, amelynek végén egy a Balti-tengertől a Földközi-tengerig, Oroszországtól

Franciaorszáig terjedő egységes, Bécs-központú birodalom jöhetne létre, amely döntő tényezőként vehetne részt a német egység megteremtésében. Ez a terv az adott világpolitikai helyzetben legalább annyira illuzórikus volt, mint Magyarország függetlenségének elismerése, de magyarázza, hogy miért nem kínáltak a magyaroknak békelehetőséget, de még amnesztiát sem. Ráadásul Oroszország maga is érdekelt volt a beavatkozásban, mert tarthatott attól, hogy egy esetleges magyar siker komoly lökést adhat a lengyel függetlenségi mozgalomnak, ami saját érdekeit veszélyeztette volna.

Valóban nem válik Kossuth dicsőségére Görgey Artúr árulóvá kikiáltása, amelyet ma komoly történész nem is képvisel. Ennek ellenére a vádnak, amelyet Kossuth az emigrációban az angliai és franciaországi magyar követekhez 1849. szeptember 12-én írt ún. „vidini levelében” fogalmazott meg először, volt némi logikája. Amint azt Hermann Róbert kiváló tanulmányában (*Rubicon*, 2011/9-10. szám) kifejti, a csakugyan méltatlan vád célja nem egyszerűen az volt, hogy Kossuth áthárítsa a felelősséget Görgeyre, hanem az is, hogy azt bizonyítsa a külföldi közvélemény számára, hogy Magyarország nem a saját gyengesége miatt veszítette el a háborút két nagyhatalommal szemben, hanem magyar fővezér árulása következtében. (Vagyis olyan nemzet, amelynek függetlenségét érdemes támogatni.) A vidini levél ráadásul rövidített változatban került a nyilvánosság elé, és a kihagyások többnyire Kossuth politikai koncepcióját érintették, így az árulási vád még nagyobb hangsúlyt kapott. Másrészt Kossuth az emigrációban később újból kormányzónak nevezte magát, ám erre csak akkor lehetett jogalapja, ha elhittette a közvéleménnyel, hogy lemondása nem önként történt. (Ebben volt is igazság, bár az árulási vádat persze nem támasztja alá.)

Tegyük azonban hozzá, az árulás vádját nem lehet kizárólag Kossuth nyakába varrni. Sokan voltak idehaza is olyanok, akik úgy hitték, Görgey képes lesz valamit megmenteni a magyar államiságból, ám a feltétel nélküli fegyverletétel, az oroszok előtt kapituláló hadifoglyok kiadása az osztrákoknak, a magyar állam intézményrendszerének teljes szétzúzása ezeket a reményeket szertefoszlatta, az emiatt érzett csalódás és keserűség pedig sokakban vezetett téves értékítéletekhez és alaptalan vádaskodásokhoz. Főként persze azért, mert Görgeyt – tisztársaival ellentétben – nem végezték ki, nem zárták börtönbe, még csak nem is állították bíróság elé. „A

cselszövény és áruulás a végromlás szélére vezeték szegény hazánkat” – írta parancsában 1849 szeptemberében a Komáromot akkor még védő Klapka György tábornok is. De bizony még egy „ügyvéd-író”, Vörösmarty Mihály is magáévá tette e súlyos vádat, hiszen *Átok* című versében a következőket írja: „Görgeinek híják a silány gazembert./ Ki e hazát eladta cudarúl. / Kergesse öt az istennek haragja/ A síron innen és a síron túl.” Ez pedig aligha lehet a vidini levél hatása, hiszen annak első magyar nyelvű kiadása csak 1850-ben jelent meg, míg Vörösmarty verse 1849. október 10-én keletkezett.

Szintén nehezen védhető a cikk azon állítása, mely szerint az április 14-i deklarációból levezethető volna a Bach-korszak, a kiegyezés, a Hármas Szövetség, az első világháborús vereség, majd pedig Trianon, amelyért így szintén Kossuth felelőtlensége lenne okolható. Csakhogy a történelemben nincsenek ennyire egyenes utak; az előző századfordulóra kialakult szövetségi rendszerek a kortársak számára közel sem tűntek annyira stabilnak, mint ahogy ma – a végeredmény ismeretében – esetleg hiszszük. A későbbi első világháborús szövetségek között is súlyos ellentétek feszültek, és egyáltalán nem az egyetlen lehetséges forgatókönyv, amely végül megvalósult. Ha viszont mégis így lenne, akkor éppen Kossuthot igazolná, aki egyebek mellett azért utasította el a kiegyezést híres Cassandra-levelében, mert attól tartott, hogy egy osztrák érdekből kirobbant háború a nemzetet „vetélkedő ambíciók céltáblájává teszi”, ami pusztulásához vezet. (Egyébként a kiegyezés megítélésében szerintem Kossuthnak valóban nem volt igaza.)

És végül: vajon érdemes-e a reformkor két nagy programalkotójának, Széchenyi Istvánnak és Kossuthnak a teljesítményét összemérni? Mert az ugyan igaz lehet, hogy az ún. „gyakorlati tevékenységekben” Széchenyi nevéhez több eredmény köthető, az is igaz viszont, hogy a gróf óvatos reformprogramját a kor politikugenerációja nem fogadta el, és erősen kétséges, hogy ez a stratégia valaha eredményre vezetett volna. Ezt utóbb maga Széchenyi is elismerte, amikor 1848-ban a következőket mondta: „Az én politikám biztos volt, ... de lassú. Kossuth egy kártyára tett mindent, és legalább idáig annyit nyert a hazának, mint amennyit az én politikám tán 20 év alatt sem bírhatott volna előállítani.” És bár Széchenyi néhány hónap múlva idegösszeomlást kapott a várható fegyveres összecsapás előtt, a forradalmi eredményeket ő is magáénak érezte. Kettejük vitájában az utókor

számára egyébként sem az a lényeges, melyüknek volt igaza (egyes kérdésekben egyiküknek, másban másikuknak), hanem az, hogy a polémia hozzájárult a nézetek letisztulásához, a közvélemény fejlődéséhez, alapkérdések felismeréséhez. Már csak azért is, mert mindkettejük célja a polgári nemzet megteremtése volt, ha az ahhoz vezető utat igen eltérően képzelték is el.

De akkor nézzünk néhányat Kossuth multhatatlan érdemei közül! Az egyébként Széchenyit nagyra tartó történész, Kosáry Domokos Kossuth életpályáját értékelő tanulmányában (*História*, 2002/ 9-10. szám) a politikus több olyan tulajdonságát említi, amelyek kiemelték őt kortársai közül. Ilyen volt a gyors tájékozódás és találékonyság, amely a legnehezebb helyzetekből (börtönbüntetés, a *Pesti Hírlap* elvesztése, a Védegylet kudarca stb.) is kiutat jelentett, és mindig képes volt új működési teret mutatni a számára. Kétségtelen erénye volt az is, hogy egy-egy fontos pillanatban rendkívüli energiát tudott mozgósítani önmagában és követőiben is, és mindez rendkívüli szónerővel párosult, amely már egész fiatal korában megmutatkozott. Kézírtos hírlapjai, majd újságírói tevékenysége hihetetlen munkabírásról is tanúskodnak.

A *Pesti Hírlap* szerkesztőjeként ő volt a magyar politikai újságírás úttörője, a vezércikk műfaját ő maga honosította meg Magyarországon. (Az pedig, hogy alig fél év alatt az előfizetők száma 60-ról négyezerre emelkedett, jelzi, hogy nem is hatástalanul.) Stílusát persze lehetett „populistának” tartani (lényegében Széchenyi is ezzel vádolta), következetlennek aligha. Már írásaiból egy koherens program bontakozik ki, amelynek néhány eleme (a kötelező örökvaltság, a közteherviselés, a törvény előtti egyenlőség, a nemzeti érdekegyesítés) a maga idejében forradalmi gondolatoknak számítottak. (Széchenyi a jobbagykérdésben még az önkéntes örökvaltság gondolatát is elutasította, annyira tartott a tulajdonviszonyok megváltoztatásától.) Folyamatosan alakuló programja arra is alkalmas lett, hogy a reformellenzék legjobbjait egyesítse, és lényegében ez lett az 1847-ben megalakult Ellenzéki Párt programja is, amelynek birtokában Bécs már nem élhetett a progresszív erők megosztásának sokszor bevált taktikájával. Nagy érdeme, hogy a sok tekintetben egymástól eltérő politikai nézeteket képviselő ellenzéki csoportokat (pl. a centralistákat és a municipalistákat) egy táborba tudta terelni, akik a közösen vállalható program érdekében félretették ellentéteiket. És hogy 1848 március-áprilisának forradalmi

átalakulásában mekkora volt Kossuth személyes szerepe, arra nézvést érdemes egy kortárs, Pulszky Ferenc emlékiratait idézni: „...Bizony, a Szentkirályiak,, a Pázmándyak, a Lónyayak s a régi táblabírák egész tisztességes serege nem bírtak volna felemelkedni az események magasztosságának színvonalára, még a bécsi forradalomból sem merítettek volna elég bátorságot a magyar alkotmány átváltoztatására, a feudalizmus bilincseinek megtörésére.” Márpedig a feudális rendszert a régi formájában még a győztes ellenforradalom sem tudta helyreállítani.

Ám nemcsak a reformellenzéki politikusnak, hanem a forradalom miniszterének, majd vezérének is komoly érdemei voltak, amelyekről kár lenne elfeledkezni. Kossuth személyes fellépése nélkül a forradalmat talán már Jelasics betörése megbuktathatta volna. Hogy szeptember végén 22-25 ezer fős népfelkelő sereg állt a Duna bal partján, az nagyrészt a toborzóbiztosként helytálló pénzügyminiszter érdeme volt. (Ez a sereg ugyan a pákozdi csatában nem vett részt, de mutatta, hogy az Alföld parasztsága kész megvédeni a forradalom vívmányait.) A nemzeti önvédelem szervezésében Kossuthra az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökeként ugyancsak kiemelt szerep hárult, hiszen az önálló magyar honvédsereget meg kellett szervezni, és létre kellett hozni azt a politikailag lojális tisztikart, amely a császárnak tett esküjére hivatkozva távozó főtiszteket pótolni tudja. Ebben Kossuthnak rendkívül komoly személyes szerepe volt, és választásainak nagy része jónak bizonyult, holott 1848 előtt nem voltak katonai tapasztalatai. Kossuth előterjesztésére lett tábornok például Damjanich János, Gáspár András, Józef Bem, Czetz János, Répásy Mihály, Lenkey János, Klapka György, Guyon Richárd, de egyébként Görgey Artúr is – vagyis a szabadságharc legkiválóbb parancsnokai, akiknek a sikerei nélkül fentebbi polémiánknak semmi értelme sem volna. Persze nem vitás, hogy Henryk Dembiński többszöri főparancsnoki kinevezésével Kossuth melléfogott, ám azt az ő esetében sem lehetett elvitatni, hogy kellő harci tapasztalattal rendelkezett. Tábornokainak egy részével Kossuth viszonya utóbb súlyosan megromlott, de a tavaszi hadjárat sikereinek fényében nehéz lenne elvitatni, hogy többnyire jól választott a lehetőségek közül.

S hogy a kormányzó „az Újvilágban azok vérén csinált karriert, akiket ő vitt a végzetbe”? A választás mindenki előtt

nyitva állt; Kossuthot nem volt kötelező követni katonaként vagy politikusként sem; ismerünk is számos példát arra, hogy egyes tisztek 1848 nyarán még a szerb népfelkelők ellen magyar oldalon harcoltak, majd egy év múlva már Haynau táborában találjuk őket. Másrészt a tengerentúli elismerést Kossuthnak sem adták ingyen (a déli államokban nem is volt nagy sikere), inkább dicsőség az, hogy szónoklataival a magyar viszonyokról mit sem sejtő amerikaiak tömegeit tudta maga mögé állítani. „KARRIERJE” pedig erősen viszonlagos: az Amerikában összegyűjtött pénzt Kossuth valóban hadiszerek vásárlására, levelezésre, futárok utaztatására és amerikai magyarok megsegítésére fordította; személyes vagyona nem gyarapodott. Olyannyira nem, hogy „a turini remete” emigrációjában időnként komoly anyagi gondokkal küzdött. A száműzetés során tett erőfeszítéseiről ma már tudjuk, hogy nem hozták meg a remélt sikert, de

az is bizonyos, hogy mindvégig a magyar ügy szolgálata motiválta őket. A sokszor joggal kárhóztatott Kossuth-kultusz viszont már az 1850-es évektől kialakult, különben miért kellett volna még a Kossuth-szakáll viselését is szigorúan tiltani, nem beszélve arról, hogy a dualizmus korában Kossuthot többször országgyűlési képviselővé választották, öreg éveiben pedig népes küldöttségek érezték „hazafias kötelességüknek” a száműzött kormányzó meglátogatását. A Kossuth által egyébként határozottan elutasított kultusz keletkezését pedig talán magyarázza magának az érintettnek egy 1846-ból származó mondata: „Csak az képes hatalmasan hatni, ki saját korának embere, míg ellenben, ki korát megelőzi, csak halála után él, ki pedig korától elmarad, élve is halott”.

Végül egy apró megjegyzés az írás más részéhez: Vörösmartyt és Katona Józsefet csak nagy jóindulattal lehet az ügyvéd-írók közé sorolni, ugyanis előbbi jogász tevé-

kenysége lényegében kimerül egy évig tartó görbői joggyakorlatában (1822-23) Tolna megye alispánja mellett; első irodalmi sikereit követően az írásból próbált megélni, s miután 1828-tól állást kapott a Tudományos Gyűjteménynél, a prókatori pályára soha nem tért vissza többé. Katona ugyan jogász volt, ámde ügyvéd csak alig: diplomája megszerzése után előbb Halász Bálint pesti irodájában dolgozott, majd (sikertelenül) önállósodni próbált. 1820-tól Kecskeméten viszont már alügyészként, 1826-tól haláláig pedig a város „percegős pennájú” főügyészeként tevékenykedett tovább. Eötvös Károly ellenben csakugyan elsősorban ügyvéd volt (nem is akármilyen) – viszont Kossuth rendületlen híve, országgyűlési képviselőként leghíresebb beszédeit éppen a kormányzó által szorgalmazott önálló magyar hadsereg felállítására mellett és Kossuth állampolgárságának megvonása ellenében mondta el.

Dr. Mayer János

Múltunk sorai...

(Szemelvények a bajai levéltár irataiból)

100 éve adták át a Gyermekkórházat

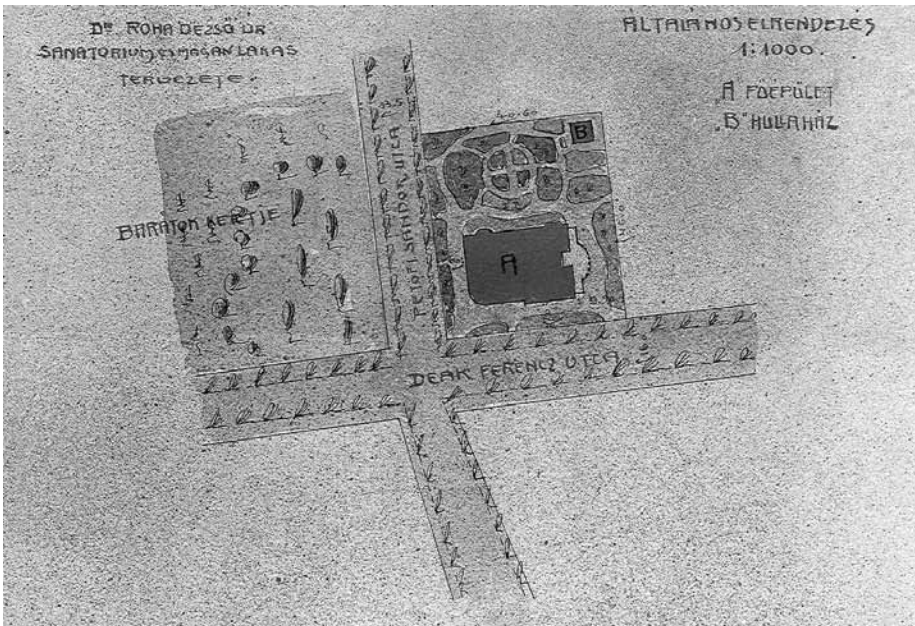
Magyarországon az ipari forradalom gazdaságot és társadalmat átalakító hatásai a kiegyezés után jelentkeztek. Az ország népessége ugrásszerűen gyarapodott, a gyermekhalandóság csökkent, az ország élelmszerellátottsága javult, az orvostudomány lassan legyőzte a népbetegségeket. A dualizmus alatt a közegészségügy látványosan fejlődött, megjelentek a közkórházak és egyéb állami fenntartású gyógyintézmények. Az 1876. évi XIV. törvénycikk volt Magyarország első közegészségügyi törvénye, amely európai mércével mérve is több egyedülálló rendelkezést tartalmazott a betegek ellátásával kapcsolatban. Az egészségügy központi irányítását a törvény a belügyminiszter alá rendelte. A törvény IX. fejezete tért ki a kórházak alapításával és fenntartásával kapcsolatos teendőkre. A városi lét, a városi élet egyik fontos intézménye lett a kórház, az orvosok a városi társadalom elsőrangú szereplőivé léptek elő.

Baján kórház már a 18. század végétől működött (Rapcsányi Jakab adatai szerint 1797 az alapítás éve, dr. Cseh Imre adatai szerint 1793-95), melyet az 1840-es tűzvész után újjáépítettek. Az 1876-os törvény szellemében 1879-ben alakították és szervezték

át a bajai kórházat, leválasztották róla a szegényházat. Dr. Ladányi (Lówy) Mór kórházigazgató idejében, a 20. század első évtizedében az akkor már elavultnak számító, a korabeli betegellátás igényeinek nem megfelelő épület helyett a mai területen új kórházat építettek. 1907-ben Ladányi visszavonulásával a kórházigazgatói székbe és a belgyógyászati osztály élére új főorvos érkezett dr. Róna Dezső személyében (1909-ben dr. Raisz Sándor és Róna elcserélték a belgyógyászati és a sebészeti osztály vezetését). Róna mellett, hogy elsőrangú sebész volt, kitűnő szervezőnek is bizonyult, és e képességét a kórház vezetésében kamatoztatta, az intézmény fejlesztésére minden lehetőséget megragadott.

A 19. század végén, a 20. század elején a magyar társadalom kiváltságos felső rétege megengedhette magának a magángógykezelést is. A gazdagodó bajai városi polgárság kivételes gazdasági lehetőséget adott dr. Róna Dezső számára, aki természetesen kihasználta a kínálkozó alkalmat, 1910. augusztus 8-án tartott rendkívüli törvényhatósági bizottsági ülésen terjesztette a város vezetése elé a Róna Szanatórium alapítási tervét. A város vezetése beleegyezését adta a tervezet-

hez, a belügyminisztérium szeptember 30-án jóváhagyta a tervezetet (117860/VII-b. 1910. évi belügyminiszteri rendelet). A legfelsőbb hatóság elvi beleegyezése után kezdődhetett meg a tényleges tervezés és az építkezés. A tervek 1911 első felében elkészültek, Róna július 12-én kérte meg Baja Város Rendőrkapitányi Hivatalától az építési engedélyt. A városi építészeti és szépészeti bizottság október 9-én fogadta el a terveket és felterjesztette a minisztériumnak jóváhagyásra. A módosítási javaslatok figyelembe vételével 1912 első felében készült el a sanatórium épülete. A műszaki átadásról nincs pontos jegyzőkönyv, de azt tudjuk, hogy július 31-én dr. Róna Dezső beköltözési engedélyt kért a szakmailag és műszakilag minden ellenőrzésen elfogadott új épületbe. Július 10-én elkészültek a sanatórium működéséhez szükséges dokumentumok, mint az alapszabály és a házirend is. A városi tanács július 17-én küldte meg a minisztériumnak a végső jóváhagyásra a szükséges iratokat, a hivatali ügyintézés lassúsága miatt csak 1913 januárjában kapta meg a Róna Szanatórium a működési engedélyt, mely Bajára 1913. január 18-án érkezett meg és 1480/1913-as szám alatt iktatták be a közigazgatási iratok közé.

A sanatórium elhelyezésének tervrajza

A minisztériumi jóváhagyás:

„Múlt évi 16697 számú felterjesztésére értesítem polgármester urat, hogy a városukban Dr. Róna Dezső kórházigazgató által létesített magán gyógyintézet megnyitására illetve használatba vételére az engedélyt ezennel megadom, – miután a helyszínen e célból vizsgálatot tartott szakközegem jelentéséből arról szereztem tudomást, hogy a szobában levő gyógyintézet, az itt bemutatott és jóváhagyott tervek szerint felépítve, megfelelőleg felszerelve és berendezve, bír mindazon kellékekkel, amelyek az ilyen intézetek közhasznú működésére szükségesek.

Egyben megküldöm polgármester úrnak az említett gyógyintézet alapszabályait a jóváhagyási, a házi rendet pedig a láttamozási záradékkal ellátottan, megjegyezve, hogy az intézet felett a közvetlen felügyeletet a közigazgatási bizottság van hivatva a fennálló törvény értelmében gyakorolni és hogy az intézet igazgatósága köteles az általa megszabott, vagy megváltoztatott ápolási díjak nagyságát ugyancsak a fennálló törvény értelmében a törvényhatóságnak bejelenteni.

Budapest, 1913. január hó 17-én.

Tudomásul vétetvén hivatalos másolatban dr. Róna Dezső magánegyházigazgató tulajdonosnak és dr. Bernhart János tiszti főorvos úrnak kiadom, egyben a jóváhagyott alapszabály és láttamozott házirend 1-1 példányát dr. Róna Dezső úrnak kézbesíteni rendelem.

Baja, 1913. jan. 19.

MENESZTVE: 1913. jan. 23.”

A belügyminiszter által jóváhagyott intézeti alapszabály:

„ALAPSZABÁLY.

1. Az intézmény neve „Róna” Sanatórium, összesen tíz ágyra rendeztetik be és kizárólag belgyógyászati, sebészeti és nőgyógyászati betegek befogadására szolgál. Heveny fertőző és elme betegek az intézetben nem nyernek felvételt.

2. A gyógyintézet élén a tulajdonos igazgató áll, aki azt a hatóságokkal és magánosokkal szemben képviseli.

3. Beteg az intézetbe felvétel csak az igazgató engedélyével nyerhet, aki a műtéteket és betegkezelést végzi. Akadályoztatása esetén őt az intézet bennlakó házi orvosa helyettesíti.

4. Az igazgató engedélyével az intézetbe felvett beteg más helybeli, vagy idegen orvos első látogatása alkalmával azonban köteles a beteg kórállapota felett az intézeti igazgatóval tanácskozást tartani amely szabályszerűen díjazandó.

5. Az intézeti betegek ápolását szükség szerint alkalmazott, kellő számú nő ápoló személyzet végzi akiknek élén a műtő főápolónő áll.

6. Az ápoló személyzet felváltva éjjeli szolgálatot tart. Ténykedésükben az igazgató közvetlen ellenőrzése alatt állanak.

7. A betegek elhelyezése két osztályban történik: első és másodosztályban. Az első osztályon a napi ápolási díj 12 /tizenkettő/ korona, a másodikon 6 /hat/ korona.

8. Az első osztályú beteg egyedül vagy másodmagával foglal el egy szobát I. osztályú ételmezésben részesül. A másod osztályú

beteg harmadmagával tartózkodik egy szobában ételmezésük II. osztályú. Ezen kívül kívánt ételmi v. élvezeti cikkek külön felszámíthatnak.

9. A napi ápolási díjban nem foglalítatik a műtétek és orvosi kezelések, kötszerek, gyógyszerek, Röntgen és laboratóriumi vizsgálatok /vizeleti, vér, kórszövettani, bacteriológiai st./ díja.

10. Ha a beteg állandó külön ápolónőt kíván ez külön díjazandó.

11. A betegek felvételük alkalmával ápolási díjaikat tíz napra előre kötelesek lefizetni. Korábbi távozásuk alkalmával a felesleg visszatérítetik.

12. Betegek elhalálása esetén a halottkém teendőket a városi halottkém végzi. Temetésről mindenkor a hozzátartozók gondoskodnak.

13. Az intézetből való távozási szándék mindenkor két nappal előbb az igazgatónak bejelentendő. Felvétel és távozás napja egész napot számít.

14. Értéktárgyak az intézet igazgatósági irodájában helyezendők el, amelyről a beteg szabályszerűen elismervényt nyer.

Baja, 1912. július hó 10.

Szám: 115952/1912

M. kir. belügyminiszter

VII-b.

Jóváhagyom.

Budapest, 1913. január hó 17-én”

Az intézmény házirendjét nem a minisztérium határozta meg, de az elsőt láttamoznia kellett. A folytatásban az ápolási díjak meghatározásáról csak a városi tanácsot kellett értesíteni.

„HÁZIREND

1. Az intézetbe felvett betegek kötelesek az intézetbe való belépés idejétől kezdve az igazgató vagy annak helyettese által adott utasításokhoz híven ragaszkodni, az intézetben belül csendben és illedelmesen viselkedni.

2. Az intézeti betegek hozzátartozóik által naponta délelőtt 10-12 és délután 2-5 órák között látogathatók. Más időben beteglátogatás csak intézeti orvosi engedély alapján történhetik.

3. A betegek a reggeli ½8-kor és délutáni 5-kor tartandó orvosi látogatások alkalmával szobáikban tartózkodni kötelesek. Orvosi engedéllyel ezen időn kívül az intézet más részében vagy parkjában tartózkodhatnak.

4. A betegek igazgatói engedéllyel saját ágyneműjüket használhatják. Kívánságukra az intézet fehérneműt is bocsát rendelkezésükre.

5. Az intézeti betegek élelmezése az intézet konyhájáról történik és az első osztályú betegekénél napi 4-szer; a másodosztályú betegekénél napi 3-szori étkezésből áll. Reggeli 7, ebéd 1/2, vacsora 7 órakor szolgáltat ki, mindenkor a beteg kórállapotához mérten.

6. A betegek kötelesek az intézet tulajdonára vigyázni, okozott károk megtérítéséért.

7. Az intézeti házirend ellen vétők és zavart okozók az intézetből eltávolíthatók.

Baja, 1912. július hó 10-én.

Szám: 115952/1912 Mkir. belügyminiszter.

VII-b.

Látta a m. kir. belügyminiszter.

Budapest, 1913. január hó 17-én.”

Dr. Róna Dezső 1940-ig töltötte be a kórházigazgatói tiszteletet, a magánszanatóriumot 1942-ben adományozta Baja városnak. Az épület ezután hosszú ideig gyermekkorházaként működött tovább.

Sarlós István

Baja, ahogy mi látjuk

Advent harmadik hetében, 2012. december 14-én nyílt meg a Bácskai Kultúrpalotában a bajai Duna Fotóklub két tagjának, dr. Cseh Lászlónak és Ligeti Lászlónak fenti című közös kiállítása. A tárlat képei között sétálva az adventi időszak várakozással teli nyugalma, különlegessége lett úrrá a betévedő látogatón. A Baja várost megörökítő fényképekről sugárzó óvó szeretet és bensőségesség csodálatos egyensúlyban tartja azt a hatalmas feszültséget, mely sorsunk és kulturális örökségünk dramaturgiáját alakítja.

A 2013. január 8-ig megtekinthető tárlaton két fényképíró mutatja meg személyes véleményét, érzéseit, gondolatait Bajáról, szeretett városáról. A fény segítségével lapozhatjuk át képzeletbeli fotóalbumunk egy fejezetét. A fény segítségével, mely egy és ugyanazon valóságból, ugyanabból a városból, ugyanabból az utcából, ugyanarról a folyóról vagy épületről mindig különböző képeket varázsol. A fény segítségével, mely a fotózás legfontosabb építőeleme. Olyan titok, melynek fűrkészését sosem érdemes abbahagyni.

A fotózás, a természet vagy városfotózás a legtöbb „amatőr fényképező” számára pusztán hobbi. Ha azonban valaki olyan komolyan műveli ezt, mint Cseh László és Ligeti László, akkor sokkal inkább életformának tekinthetjük. Ahogyan ők is vallják: részben magányos életforma, vállukon fényképezőgéppel, kezükben a gyakran elég nehéz felszereléssel: objektívekkel, állvánnyal – na és persze a fejükben lévő tudással és tapasztalattal, ami nélkül nincs fotóművészet.

A Bácskai Kultúrpalota épületében állva, a Bajáról készült fényképfelvételeket nézve elmondhatjuk: Bajai képek szólnak bajaiaknak (is). Valószínűen, mégis valószínűtlenül urbanikus tájképek „deszuevenizálva”.

Azt gondolom, nem vagyok egyedül azal az állítással, hogy itthon lévén a várost, amelyben élünk, amelyben járunk-kelünk, nem figyeljük meg minden szegletében,

nem figyeljük meg mindig, minden pillanatában. Elszaladunk, elrohanunk mellette, nem látjuk, nem vesszük észre minden hétköznapi és ünnepi arcát, szemmagasságunknál lejjebb vagy feljebb nem sokszor vetünk rá pillantást, utcáin, terein, folyópartján, kapualjaiban, árkádjai alatt, emlékművei mellett csak közlekedünk – nem ácsorgunk, nem nézelődünk, nem figyelünk. Használjuk, de nem vele élünk, csak benne. S ha mégis, jobbára csak fejben jegyezzük le egy-egy megőrzésre érdemes pillanatát – fényképezőgépünket inkább csak idegenben vesszük elő.

Mégis Bajáról bizonyosan mindnyájan telis-tele vagyunk megkomponálatlan, kivágatlan, előhívatlan belső fényképekkel, melyekből sohasem készülnek papírra lenyomatok. Jó esetben azonban (ahogyan ez alkalommal is), szembesülünk vele, hogy néhány másik szempár is észreveszi, hazaviszi és papírra veti emlékképeit. És egyszer csak viszontlátjuk őket – talán sajátjainkat is. Ezért is nehéz eldönteni (én magam legalábbis így vagyok vele), hogy a kiállítás alkotásait végignézve mindnyájunk egyedi, sajátos fényjátékait vetítjük-e rá Cseh László és Ligeti László fényképeire, vagy netán a fotók hívnak elő bennünk elhalványult, jeltelenül elsüllyedt párhuzamos emlékképeket. Nehéz eldönteni, de talán nem is szükséges.

Hiszen annyi Baja van, ahány ember, ahány szempár, ahány szemszög. Annyi Baja van, ahány csillag, ahány újság, téli este. Egyetlen kiállításban, könyvben, fényképalbumban történő megörökítéséről, összefoglalásáról, bemutatásáról tehát szó sem eshet – lehetetlen. Mesélni róla, körülírni – talán ez a legtöbb, ami megtehető. Nézni a fényképeket, gondolkodni róluk, kiemelni, körüljárni, beszélgetni, hazavinni. Észrevenni, fényképezni, közös kinccsé tenni a „mi Bajánkat”. Ami a birtokos személyrag ellenére sem a birtokunk természetesen. Hiszen egy várost éppen úgy nem lehet birtokolni, ahogyan egy folyót vagy egy szigetet sem. A Duna, a Su-

govica sem tulajdona Baja városnak, csak elfolyik mellette, csak átfolyik rajta: építi és rombolja, félelemmel vagy szépséggel tölti meg – de nem a tulajdona. A város barokk, neoreneszánsz vagy éppen historizáló épülettömegei, a 20. század első felének korszakos, városformáló főépítésze, Nagy András kezének örökségét hordozó belvárosi utcák és épületek, a várost körülölelő természeti környezet különlegessége a fényképek emlékezetében, a fotográfusok álmában hagyományozódnak tovább.

Ezek a fotográfiába fagyasztott bajai pillanatok olyan anakronisztikusak és mese-szerűek, olyan valószínűtlenül szépek és átszellemültek, hogy nem lehet őket nem szeretni. Azzal együtt, hogy számunkra, bajai honpolgárok számára nehéz is lenne nem szeretni őket, hiszen látványukat megszoktuk, hozzánk tartoznak, mint a város történelmének megannyi érdekes története, legendája.

Cseh László és Ligeti László legszebb, legmaradandóbb fényképei az észak-bácskai táj, a dunai, kamarás-dunai vízpart és Baja város szépségét, különlegességét, egyediségét, a terek végtelen változékonyságát, lenyűgöző, titokzatos hangulatát érzékeltetik. Technikájukban, képszerkesztésükben a legkorszerűbb megoldásokat alkalmazzák, bravúrosan bánnak a fotó legfontosabb képalakító eszközével, a fényvel, magas technikai tudásukat mégsem használják öncélú formajátékokra. Képeiknek legfőbb erénye a harmónia. Mérték-tartó egyéniségük nagy biztonsággal önti formába változatos képeiket a városról. Mesterien egyensúlyoznak ki feszülő el-lentéteket, máskor egy-egy kép alaphangja a csendes szemlélődés vagy a derűs életöröm. Mozgás és nyugalom klasszikus egyensúlya, jó ízlésű megfontoltság és bölcs mértékletesség valósult meg kompozícióikban. Frappáns, egyedi meglátásokkal, lírával, jó humorérzékkel fűszerezett munkáik a város fényképezésének maradandó értékei közé tartoznak.

Kovács Zita

Dr. Cseh László: Sugópart

Ligeti László: Vasárnap reggel

Képek a fotókiállítás anyagából

Ligeti László: A tér

Dr. Cseh László: Infravörös fényben

Dr. Cseh László: Kis segítség

Ligeti László: Fehér táj

Igaz történetek egy tanyai iskola életéből

Három történet

Tragédia

A tanyavilágban az 1950-es évek közepén sok családban 3-6 gyermeket neveltek a szülők. Egy családról tudok, ahol 12 gyermek látta meg a napvilágot. A legkisebbek ikrek voltak. Minden gyermek öröm és gond egyszerre. Hiába voltak edzetek a szülők és gyermekeik, a baj és a kisebb-nagyobb betegségek nem kerültek el őket sem. A tanyák messze épültek a településektől, így baj esetén a segítség később és lassabban jutott el hozzájuk.

A lakásunkhoz – mely egybeépült az iskolával – tágas veranda is tartozott. Volt benne asztal, négy szék. Ott szoktunk olvasni, beszélgetni, vázlatokat írni. A félig nyitott nyugati oldalán sósakorbolyát futtattunk fel, hogy védelmet nyújtson a tűző napsugarak ellen.

Nyár volt, már a vakáció örömet élveztek a gyerekek. Egy vasárnap délelőttjén elmentünk meglátogatni a fiainkat, akik a közeli faluban lakó nagyszülőknél nyaraltak. Kora délután érkezünk vissza, s láttuk, hogy egy bánatos anyuka ül a verandán, az asztalon egy bebugyolált gyermek fekszik. Az ikerpár egyike volt. Az anyuka kért bennünket, hogy segítsünk neki, mert nagyon beteg a gyermeke. Első rátekintésre is látszott, hogy valóban súlyos a picci állapota: alig lélegzett, magas volt a láza.

Rohantam a gazdaság telefonközpontjába, s felhívtam a legközelebbi mentőállomást. Bemutakoztam, bementem személyi adataim, közöltem hívásom okát is. Az ügyeletes türelmesen meghallgatott, aztán ő kérdezett:

– Láttá orvos a gyereket?

– Nem – válaszoltam.

– Akkor nem mehetünk oda, mert orvosi beutalás nélkül nem mehetünk.

Próbáltam meggyőzni: a gyerek nagyon beteg, tanyán vagyunk, messze minden lakott településtől és orvostól. Vasárnap van, nem tudjuk, hogy ki az ügyeletes orvos és hol található. Nem sikerült egyezsége jutnunk. Hiába: a rendelet az rendelet. Megszegni nem lehet.

Sikerült fogatot szerezni a gazdaságtól. El is vitte az anyát és gyermekét a második faluban lakó orvoshoz. Megnézte, mentőt hívott, de segíteni már nem tudtak rajta. Meghalt.

Később hallottuk, hogy akkor sem sikerült volna megmenteni, ha azonnal kórházba kerül, mert olyan súlyos és gyorsan ki-

bontakozó fertőzést kapott. Számunkra örökké fájdalmas emlékként maradt meg ez a tragédia.

Áldozatvállaló hivatástudat

A második történet jóval később történt, emlékezetem szerint december derekán. Egyik gyermekünk estére belázasodott. Lefektettük, kapott lázcsillapítót, de állapota nem javult, inkább rosszabb lett. Voltak gyógyszereink, de bátorságunk nem volt hozzá, hogy be is adjuk. Az aggódás, a félelem bénítólag hatott ránk. A tehetetlenség érzése vett rajtunk erőt. Csend volt, nem mozdult semmi, csak a hold világított, zord arccal nézett a fagyos tájra.

Mit tegyek? Hova vigyem ilyen fagyos időben a gyereket? Akkor jutott eszembe, hogy tanácsot kellene kérni egy orvostól. Meg is tettem. Felhívtam egy ismerős doktort, aki tőlünk kb. 14 km-re lakott. Türelmesen meghallgatott, aztán azt mondta, hogy várjak, s letette a kagylót. Azt hittem, hogy vissza fog hívni, s toporogva vártam-vártam, de nem csörrent meg a telefon. Egészen más zaj törte meg a feszült csendet: egy motorkerékpár egyre erősödő zúgása. A motoros a lakásunk bejáratánál állt meg.

Néhány pillanat múlva szálfá termetű, deres bajuszú ember lépett be az otthonunkba. Az orvos volt, nagy orvosi táskáját letette, nekivetkőzött, közben kikérdezett minket. Sok kérdést tett fel a gyerekekkel kapcsolatban. Aztán kinyitotta orvosi táskáját. Sorjában kirakta tartalmát az asztalra. Alaposan megvizsgálta a gyereket: láz, pulzus, torok. Kopogtatta, meghallgatta. Megnyugtatózott minket, hogy nincs tüdőgyulladás. Beadott egy injekciót, felírta a gyógyszereket. Ezután leült, elengedte magát. Megivott egy csésze teát, mást nem kért. Sem pénzt, sem más egyebet nem fogadott el. Tanácsokat adott, s érdeklődött a mi egészségi állapotunkról is.

Felöltözött, s amilyen gyorsan jött, olyan gyorsan távozott. A távolodó motor hangja gyorsan halkult, majd ismét csend lett. Ez a csend egészen más volt az orvos megérkezése előttinél. Mintha a zord hideg is enyhült volna, s a hold is mosolygósan nézett a fagyba dermedt tájra. Álltunk a gyerek ágyánál, feszültségünk lassan feloldódott.

Akkor szóval köszöntük meg törődését, önmagát nem kímélő áldozatvállalását dr. Görhöny Józsefnek, most a fenti – sajnos megkésített – sorokkal.

Az alkohol gőze

Egy harmadik történet kapcsolódik hozzánk, melyben a segítségünket kérték.

Volt a gazdaságban – nem messze az iskolától – egy időszakosan működő italmérés. Munkanapokon csak az esti órákban, akkor is csak rövid időre engedélyezték a nyitva tartását. Szombaton vasárnap 15-21 óra között lehetett oda betérni. Egyszer egy szombat esti szórakozás, mulatozás közben két legény valami miatt összeveszett. Mindkettőben nagy volt a nyomás. Nem tudtak egyezsége jutni. Társaik hiába csitították, békítették őket, nem jártak sikerrel. A alkohol által gerjesztett indulatokat nem sikerült féken tartani. Összeverekedtek. Elcsatant néhány pofon, egy-két rúgás is célba talált. Azután az egyik felkapott egy sörösorsót, azzal adott nyomatékot igazának. Fejbe vágta társát, akinek felrepedt a fejbőre. Amikor kiserkent a vér, vége lett a párbajnak. A vérző legényt a társai odahozták hozzánk az iskolába, hogy segítsünk rajta, állítsuk el a vérzést, kötözzük e a sebet. Mehetek volna máshova is, de minket választottak. Mi laktunk a legközelebb.

Volt kötszerünk, tamponunk, jódukt, hintóporunk stb. Feleségem kezelésbe vette: megszüntette a vérzést, fertőtlenítette a seb környékét, tamponot tett a sebre, majd csinos turbánnal védte a sebet az esetleges szennyeződéstől. Ráparancsolt, hogy mutassa meg magát az orvosának. Meg is ígérte, mert a „kezelés” végére elszállt fejéből az alkohol gőze, megszűnt a nyomás.

A társaság elment. Az ügy folytatásáról, következményeiről soha nem szólt senki egy szót sem. Lehet, hogy a borospohárban volt az igazság, de sörösorsó tett írásjelet a dolog végére. Pontot, kérdőjelet, felkiáltójelet? Ezt nem tudtuk meg sohasem.

Kovács T. Sándor

Hazatért a múzeum

A bajai múzeum a város törvényhatósági bizottsága döntése nyomán hetvenöt éve, 1937-ben jött létre. 1962-től, tehát éppen ötven évig a Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet tagintézményeként működött. 2013. január 1-jétől újra Baja város a fenntartója.

A város múzeuma minden dolgozójának jó munkát kívánunk!

A Bajai Honpolgár tartalommutatója

2013. (23. évfolyam)

1. szám (január)

DÁNIEL József: In memoriam Bácskai Sándor Keve (1927-2011) (1-3.o.)

Városi kitüntetések (3.o.)

FALUDI Gábor: Az Országos Víz és Élet Képzőművészeti Biennálé III. kiállítása után (4-5.o.)

A II. és III. Biennálé képeiből (6.o.)

NEBOJSZKI László: Portrévázlat Eimann Jánosról (7-8. o.)

A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2011-ben (8.o.)

DÁNIEL József: Száz éve történt. Az Antarktisz hősei és áldozatai (9-12.o.)

PÉTER Árpád: A kor, amelyben (eddig) éltem [1. r.] (12-13.o.)

KOVÁCS Zita: A bajai „Nyolcak”. Kortárs bajai művészek kiállítása a Bácskai Kulturpalotában (14-15.o.)

Pethő Attila megyei közönségdíja (14.o.)

FÁBIÁN Borbála: Egy étlap tanúsága. Főispáni beiktatás Baján a 20. század elején (16.o.)

JÁSZ Anikó: A Bajai Honpolgár tartalommutatója 2011. (17-19.o.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a közönséges mogyoró (19-20.o.)

2. szám (február)

FEHÉR Gizella: A Ferenc-tápcsatorna (Baja-Bezdnai csatorna) rekonstrukciója. Egy előadóülés elé (1-3. o.)

DÁNIEL József: 100 éve történt. Kína ébred (4-7.o.)

MAYER János: Tiszta szívvel a Szentföldrét. 800 éve zajlott a gyermekek kereszties hadjárata (7-9.o.)

LAKI Ferenc: Az évszakok és a virágos növényeink. Tél (10-11.o.)

NOTHOF Éva: Az országzászlótól a hármashalomig Madarason (12-13.o.)

PÉTER Árpád: A kor, amelyben (eddig) éltem. 2. r. (13-17.o.)

KOVÁCS Zita: Magyarul mintázza üdvözetét. Beszélgetés Harmath István szobrászművészzel (17-19.o.)

LAKI Ferenc - NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: az ibolyák (19-20.o.)

3. szám (március)

KOVÁCS Zita: Ötven kép – ezer év. Történelmi séta a honfoglalástól a kiegyezésig (1.o.)

TELKES Róbert: Víz napja 2012. (2.o.)

FÁBIÁN Borbála: Elfelejtett 48-as bajai hőseink. Pilaszánovits József bajai főbíró és fiai (3-4.o.)

BÁLINT László: Bajai gondolatok egy történelmi mű kapcsán. Pete László: Olaszország magyar katonája [könyvismertetés] (4-6.o.)

FÁBIÁN Borbála: A bajai gázgyár. 125 éves a bajai gázszolgáltatás (7-8.o.)

RAUZS József: Szvetnik Joachim találkozásai a Magyar Szent Koronával (9-10.o.)

ZORN Antal: A Magyarországi Német Nemzetiségi Központ építése Baján (11-12.o.)

DOBAI Tamás: Kedves, Jó Bajaiak! Egy eljegesmedvesült honfitársatok jegyzetei (12-13.o.)

DÁNIEL József: Figaró, a mesterkém (14.o.)

FEKETE J. József: Bácskai életrajzi vázlatok. Így kezdődött (15. o.)

JÁSZ Anikó: Bácskai életrajzi vázlatok. Grosschmid Gábor (15.o.)

In memoriam Szebényi Tamás (15.o.)

NEBOJSZKI László: Múlt és jelen Regőcén. 1. r. (16-19.o.)

LAKI Ferenc - NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a keltikék (19-20.o.)

4. szám (április)

Oh hol voltál, oh hol voltál ... (Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése) (1.o.)

FÁBIÁN Borbála: A Barátok templomának kápolnája (szentsír) (2-3.o.)

RAUZS József: Muity Sándor fogathajtó (1926-1988). Bácsbokod – Bácsalmás, Mélykút – Baja (3-5.o.)

DÁNIEL József: Cola di Rienzo. 1. r. A Capitoliumra vezető út (5-7.o.)

Köszönet a SZJA felajánlott 1%-áért. (7.o.)

NEBOJSZKI László: Múlt és jelen Regőcén. 2. r. (8-10.o.)

MAYER János: Az igazi Old Shatterhand. 100 éve halt meg Karl May (11-15.o.)

MAYER János: Remekművek, kurzusfilmek, átértelmezések. Könyvismertetés (15-16.o.)

GYÖRFFY Sándor: Egy ismeretlen bajai filolófus: Petrich László (16-18.o.)

JÁSZ Anikó: Bácskai életrajzi vázlatok. Déri Kálmán. Csupor Gyula (18.o.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a bütykös hattyú (19-20.o.)

5. szám (május)

KOVÁCS Zita: Szellemi Kulturális Örökség Napja Baján (1.o.)

HAMAR Péter: A szűz Hold a Sugovica tükrébe néz (2-4.o.)

KOTHENCZ Kelemen: A párválasztástól a borsoskalácsig (4-5.o.)

KOVÁCS Zita: Feketén – fehéren. A Duna Fotóklub kiállítása (6-7.o.), A Duna Fotóklub kiállításának díjazott képei (7.o.)

PÉTER László: Telcs Ede önéletírása. [könyvismertetés] (8-9.o.)

NEBOJSZKI László: Múlt és jelen Regőcén. 3. r. (9-13.o.)

DOBAI Tamás: Kedves, Jó Bajaiak! Levél Suomiból (13-14.o.)

MAYER János: Hajós és társai. Egy német könyv Szent Orbán kultuszáról [könyvismertetés] (14-15.o.)

DÁNIEL József: Cola di Rienzo. 2. r. A megdicsőüléstől a végzetes bukásig (16-19.o.)

SZENTJÓBI SZABÓ Tibor: Aki megérdemelt-e egy emléktáblát (19.o.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a közönséges nünike (20.o.)

6. szám (június)

KOLLÁRNÉ ÉBER Orsika: Közében és távolban (1.o.)

KOVÁCS T. Sándor: Lovrity Sándor (1927-2012). Emlékezés elhunyt barátomra (2.o.)

JUHÁSZ Károly: In memoriam Lovrity Sándor (3.o.)

SVECZ Zoltánné: Újvárosi évek – iskolaalapítás (3.o.)

DÁNIEL József: Szentágothai János (1912-1994) (4-7.o.)

PÉTER Árpád: A hercegzsántói Prehalek házaspár. Egy többgenerációs mutatványos család veteránjai (7-9.o.)

DOBAI Tamás: Kedves, Jó Bajaiak! Levél Finnországból (9-10.o.)

FÁBIÁN Borbála: A Mi Boltunk – Baja első áruháza (10-13.o.)

NEBOJSZKI László: Mesélő délvidéki kastélyok. Könyvismertetés (14-16.o.)

JÁSZ Anikó: Bácskai életrajzi vázlatok. Dudás Gyula. Kiss József (17.o.)

MERK Zsuzsa: Ha angyalt látsz, szóljál! (18.o.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a gyöngybagoly (18-20.o.)

7. szám (július)

GÖRBE Ferenc: Kovács Béla (1906-1992) (1.o.)

DÁNIEL József: Bácska a szabadságharc viharában (2-4.o.)

SAÁD József: Hat évtized múltán. A hortobágyi és nagykunsági kényszermunkatáborok emlékezte (4-6.o.)

FALUDI Gábor: A Duna és Baja (6-8.o.)

MAYER János: Aki megrendítette a nagy Szovjetuniót. 25 éve történt a Kreml-berepülés (9-11.o.)

NEBOJSZKI László: Gólya Road Show 2012 (11-12.o.)

MERK Zsuzsa: Plakátok. Válogatás a Türr István Múzeum plakátgyűjteményéből (12-13.o.)

DOBAI Tamás: Kedves, Jó Bajaiak! Juhannus előtti levél Suomi – Finnlandból (14-16.o.)
 JÁSZ Anikó: Bácskai életrajzi vázlatok. Frey Imre. Koch Antal (16.o.)
 B. L. [Bálint László]: Döme Ottó (1913-2001) (17.o.)
 DÖME Ottó: Életem története. 1. r. Óbecsétől Focsányig [Focsányig](17-19.o.)
 NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a szarka (19-20.o.)

8. szám (augusztus)

BÁLINT Attila: Egy dal szomorú hangokkal (1-4.o.)
 DÁNIEL József: Egy végzetes hódítás története (4-6.o.)
 HAMAR Péter: Az ügyvéd felesége (6-8.o.)
 DOBAI Tamás: Kedves, Jó Bajaiak! Levél nyárközép után, a gyorsan őszülő Suomiból (8-9.o.)
 Válogatás Kovács Béla képeiből (10-11.o.)
 FÁBIÁN Borbála: Mederschitzky Ignác és a bajai nyomdászat kezdetei (12-15.o.)
 JÁSZ Anikó: Bácskai életrajzi vázlatok. Kiss Lajos. Bauer Antal (15.o.)
 DÖME Ottó: Életem története. 2. r. A karpinszki fogolytáborban (16-18.o.)
 Helyreigazítás. (Döme O. cikkéhez 2012.7. szám) (16.o.)
 BÁLINT László: Könyv egy változatos életút-ról [könyvismertetés] (18.o.)
 A Bajai Honpolgár Alapítvány beszámolója a 2011. évi közhasznú tevékenységről (19.o.)
 NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a zöld levelibéka (19-20.o.)

9. szám (szeptember)

NEBOJSZKI László: Bács-Kiskun Megyei Vadásznap Baján (1.o.)
 Dr. Balanyi László 1921-2012 (2.o.)
 [KÓBOR István]: Emlékezés dr. Balanyi László tiszteletére (Kecskemét, 2012. július 31.) (2-3.o.)
 DÁNIEL József: Híd a múltba (3-4.o.)
 NEBOJSZKI László: Barangolások Nyugat-Bácskában. Könyvismertetés (4-6.o.)
 FÁBIÁN Borbála: Kincsek Dávod múltjából. „Pálcaáskáim mondjátok meg, merre van a kincs...” (6-7.o.)
 LEX Orsolya: Sarjadó sorsok. Könyvismertetés (7-8.o.)
 FÁBIÁN Borbála: Magyar címer bajai házakon a 19. század végén (9.o.)
 LAKI Ferenc: Kertjeink, utcáink virágdíszei (10-11.o.)
 DOBAI Tamás: Kedves, Jó Bajaiak! Őszi levél Finnországból. Mintha Nils Holgerson szállna észak felé, s húzna a lassan elsötétülő sarkkörbe... (12-13.o.)
 MAYER János: Harta nehéz évszázada. Könyvismertetés (13-14.o.)

RAUZS József: Mélykút. Színmagyar település vagy szlovák sziget? (15-16.o.)
 KOVÁCS T. Sándor: Igaz történetek egy tanyai iskola életéből. Iskolafűtők. Járdaépítés (17.o.)
 JÁSZ Anikó: Bácskai életrajzi vázlatok. Lugosi Béla. Jurg János (18.o.)
 NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a gimszarvas (18-20.o.)

10. szám (október)

PAP István: Rendhagyó öregdiák találkozó a tanítóképzőben. A középfokú tanítóképzőre emlékeztek egykori diákjai (1-4.o.)
 KOVÁCS T. Sándor: Igaz történetek egy tanyai iskola életéből. Élet a tantermekben és a falakon kívül (4-5.o.)
 DÁNIEL József: Kármán Tódor (1881-1963) (5-7.o.)
 Zakar Ferenc Polikárp (1930-2012) (8.o.)
 KOVÁCS Zita: Barabás Márton kiállítása Baján (8-9.o.)
 NEBOJSZKI László: Képek a rumai állat- és kirakodó-vásárból (10.o.)
 BÁLINT Attila: Baja múltja képekben az 1840-es tűzvészről a II. világháború végéig. Gondolatok Gyulavári József könyve kapcsán (11-12.o.)
 HAMAR Péter: Baljós október (12-14.o.)
 DOBAI Tamás: Kedves, Jó Bajaiak! Levél a szomorúság völgyének Finnországból – egy „igaz magyar finn” búcsúztatására... (14-15.o.)
 SCHNEIDER Viktor: Portrévázlat Kondor Gusztáv csillagászról (15-18.o.)
 JÁSZ Anikó: Bácskai életrajzi vázlatok. Veredy Gyula. Bárcei Géza (18.o.)
 RÁCZ Zsolt Ferenc: A Bácskai Kultúrpalota októberi műsoraiból. Csontváry Baján (19.o.)
 Bácsország. Vajdasági honismereti szemle. Meghívó (19.o.)
 NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a homoki pimpó (20.o.)

11. szám (november)

NEBOJSZKI László: Halottak napja (1.o.)
 BÁLINT Attila: „Égettek” (2-3.o.)
 DOBAI Tamás: Kedves, Jó Bajaiak! Levél Finnországból – mindenszentek, halottak napja idején (4-5.o.)
 PÉTER Árpád: A lélek misztériuma (5-6.o.)
 NEBOJSZKI László: In memoriam P. Szűcs János Sándor OCD (7-8.o.)
 [MAYER János]: Emléktábla-avatás a III. Béla Gimnáziumban (9-10.o.)
 Richter Ilona új könyve (10.o.)
 BÁN Béla, id.: Városi megemlékezés 1956-ról. Id. Bán Béla ünnepi beszéde (11-12.o.)
 DÁNIEL József: Egy detronizált írófejedelem (12-15.o.)
 FÁBIÁN Borbála: Ki látható a képen? Egy talányos portré nyomában (15-17.o.)
 KOVÁCS T. Sándor: Igaz történetek egy tanyai iskola életéből. A mikroszkóp (18.o.)

JÁSZ Anikó: Bácskai életrajzi vázlatok. Pártos Gyula. Dr. Csillag Károly (18-19.o.)
 BÁLINT Gábor: Olvasói levél egy kedves ünnepekről (19.o.)
 LAKI Ferenc - NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: az őszirózsák (19-20.o.)

12. szám (december)

UDVARDI Erzsébet: „A karácsony mindig eljön, amíg ember él a földön . . .” (1.o.)
 Udvardi Erzsébet új karácsonyi bélyege (2.o.)
 KOVÁCS T. Sándor: Igaz történetek egy tanyai iskola életéből. Tankönyvbeszerzés (2-3.o.)
 DÁNIEL József: Magyar jogértelmezés a Ferenc József-i aranykorban (3-5.o.)
 JÁVOR Béla: Eötvös Károly, Fischer Lipót és sok minden más (5-7.o.)
 RAUZS József: Bácskai disznóságok. Disznóvágási szokások Mélykúton (7-8.o.)
 KOVÁCS Zita: Megalakult a Bajai Nagy István Művészeti Egyesület (9.o.)
 Pilinszky-díj (9.o.)
 Körkép a Nagy István Művészeti Egyesület megalakulásának tiszteletére rendezett csoportos kiállításról (10-11.o.)
 DOBAI Tamás: Kedves, Jó Bajaiak! Karácsony előtti – piros, majdhogynem örömet jelentő – levél Suomiból (12-13.o.)
 NEBOJSZKI László: Bácskai katonacsaládok története. Könyvismertetés (14-15.o.)
 Előfizetési felhívás (15.o.)
 B. L. [Bálint László]: Előzetes Richter Ilona új könyvének bemutatójáról (16.o.)
 KOTHENCZ Kelemen: A Baja környéki hajómalomok történeti emlékei (16-17.o.)
 Helyreigazítás. (Bálint Attila cikkéhez, 2012.11. szám 2-3.o.) (17.o.)
 JÁSZ Anikó: Bácskai életrajzi vázlatok. Csihás Benő. Borovszky Samu (18.o.)
 NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a vaddisznó (19-20.o.)

SZERZŐI NÉVMUTATÓ

Bálint Attila 8/1; 10/11; 11/2;
 Bálint Gábor 11/19;
 Bálint László 3/4; 7/17; 8/18; 12/16;
 Bán Béla, id. 11/11;
 Dániel József 1/1; 1/9; 2/4; 3/14; 4/5; 5/16; 6/4; 7/2; 8/4; 9/3; 10/5; 11/12; 12/3;
 Dobai Tamás 3/12; 5/13; 6/9; 7/14; 8/8; 9/12; 10/14; 11/4; 12/12;
 Döme Ottó 7/17; 8/16;
 Fábrián Borbála 1/16; 3/3; 3/7; 4/2; 6/10; 8/12; 9/6; 9/9; 11/15;
 Faludi Gábor 1/4; 7/6;
 Fehér Gizella 2/1;
 Fekete J. József 3/15;
 Görbe Ferenc 7/1;
 Gyórfy Sándor 4/16;
 Hamar Péter 5/2; 8/6; 10/12;
 Jász Anikó 1/17; 3/15; 4/18; 6/17; 7/16; 8/15;

9/18; 10/18; 11/18; 12/18;	Csupor Gyula	4/18;	Suomi–Finnlandból	7/14;
Jávor Béla 12/5;	Dudás Gyula	6/17;	Levél nyárközép után,	
Juhász Károly 6/3;	Kiss József	6/17;	a gyorsan őszülő Suomiból	8/8;
Kóbor István 9/2;	Frey Imre	7/16;	Őszi levél Finnországból	9/12;
Kollárné Éber Orsika 6/1;	Koch Antal	7/16;	Levél a szomorúság völgyének	
Kothencz Kelemen 5/4; 12/16;	Kiss Lajos	8/15;	Finnországból...	10/14;
Kovács T. Sándor 6/2; 9/17; 10/4; 11/18; 12/2;	Bauer Antal	8/15;	Levél Finnországból – mindenszentek,	
Kovács Zita 1/14; 2/17; 3/1; 5/1; 5/6; 10/8; 12/9;	Lugosi Béla	9/18;	halottak napja idején	11/4;
Laki Ferenc 2/10; 2/19; 3/19; 9/10; 11/19;	Jurg János	9/18;	Karácsony előtti – piros, majdhogynem	
Lex Orsolya 9/7;	Veredy Gyula	10/18;	örömet jelentő – levél Suomiból	12/12;
Mayer János 2/7; 4/11; 4/15; 5/14; 7/9; 9/13; 11/9;	Bárczi Géza	10/18;	<i>A kor, amelyben (eddig) éltem (Péter Á.)</i>	
Merk Zsuzsa 6/18; 7/12;	Pártos Gyula	11/18;	[1. rész]	1/12;
Nebojszki László 1/7; 1/19; 2/19; 3/16; 3/19;	Dr. Csillag Károly	11/19;	2. rész	2/13;
4/8; 4/19; 5/9; 5/20; 6/14; 6/18; 7/11; 7/19;	Csihás Benő	12/18;	Múlt és jelen Regőcén (Nebojszki L.)	
8/19; 9/1; 9/4; 9/18; 10/10; 10/20; 11/1; 11/7;	Borovszky Samu	12/18;	1. rész	3/16;
11/19; 12/14; 12/19;	Cola di Rienzo (Dániel J.)		2. rész	4/8;
Nothof Éva 2/12;	1. rész A Capitoliumra vezető út	4/5;	3. rész	5/9;
Pap István 10/1;	2. rész A megdicsőüléstől a		Védendő védtelenek (Laki F.-Nebojszki L.)	
Péter Árpád 1/12; 2/13; 6/7; 11/5;	végzetes bukásig	5/16;	A közönséges mogyoró	1/19;
Péter László 5/8;	Életem története (Döme O.)		Az ibolyák	2/19;
Rác Zsolt Ferenc 10/19;	1. rész Óbecsétől Foksányig	7/17;	A keltikék	3/19;
Rauzs József 3/9; 4/3; 9/15; 12/7;	2. rész A karpinszki fogolytáborban	8/16;	A bütykös hattyú	4/19;
Saad József 7/4;	Igaz történetek egy tanyai iskola életéből		A közönséges nünüke	5/20;
Schneider Viktor 10/15;	(Kovács T. S.)		A gyöngybagoly	6/18;
Svecz Zoltánné 6/3;	Iskolafűtők. Járdapépítés	9/17;	A szarka	7/19;
Szentjóni Szabó Tibor 5/19;	Élet a tanterekben és a falakon kívül	10/4;	A zöld levelibéka	8/19;
Telkes Róbert 3/2;	A mikroszkóp	11/18;	A gímzarvas	9/18;
Udvardi Erzsébet 12/1;	Tankönyvbeszerzés	12/2;	A homoki pimpó	10/20;
Zorn Antal 3/11;	Kedves, Jó Bajaiak! (Dobai T.)		Az őszirózsák	11/19;
	Egy eljegesmedvesült honfitársatok		A vaddiszó	12/19;
CIKKSOROZATOK MUTATÓJA	jegyzetei	3/12;	Öszeállította:	
Bácskai életrajzi vázlatok (vál. Jász A.)	Levél Suomiból	5/13;		
Grosschmid Gábor 3/15;	Levél Finnországból	6/9;		
Déri Kálmán 4/18;	Juhannus előtti levél			Jász Anikó

A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2012-ben

Baja Város Önkormányzata
Szent Rókus Kórház
Alsó-Duna-völgyi Vízügyi és
Környezetvédelmi Igazgatóság
Gemenc Zrt

Ganz Transelektro Közlekedési
berendezéseket Gyártó Kft
Bajavíz Kft
Arculat Nyomda Kft
CIB Bank Zrt

Emel Kft
Sümegei Borászat
Koch Pincészet
Göldner Cukrászat
Bányai Júlia Szakképző Iskola

Védendő védtelenek: a tavaszi tőzike

A hideg évszak végét jelző hóvirág és a vele nagyjából egy időben előbújó tavaszi tőzike (*Leucojum vernum*) virágai a télvégi szél által mozgatva hangtalan csengettyűkként köszöntik a minden napfelkeltevel egyre közelebb kerülő kikeletet. Megjelenésük a hosszabbodó nappaloknak és az erősödő napsugaraknak köszönhető, amelyek az erdők világosabb részein vagy a virágoskertekben együttesen már képesek a lassan melegebbé váló talajból elő-

csalogatni a kora tavasszal virító növényeink hajtásait.

A tavaszi tőzike 12-34 centiméteres magasságával a virágok között alacsonynak számító hagymás évelő. Aránylag húsos levelei élénkzöld színűek, tőállásúak, szalaszak, szélességük 1 centiméter körüli. További sajátosságuk, hogy a virágzás időszakában (február-április) jelennek meg és a tavasz végén visszahúzódnak. A méretükhöz képest viszonylag nagy átmérőjű

harangot formázó, bókoló, már a legkisebb szellőben is megmozduló virágai a tőocsány végén fejlődő egy vagy két keskeny szárnyon előbbi esetben magányosan, míg utóbbi változatban párosával nyílnak. A hat fehér színű lepellevél (csúcson sárgászöld foltok figyelhetők meg) méretei megegyeznek (hosszúságuk 15-25 milliméter közötti). A virágok mézillatúak, sárga bibeszálak buzogány formájúak, a növény termése gömb alakú húsos tok.

A Babits Mihály utcai virágágyások egyik korai ékessége a tavaszi tőzike

Az amarilliszfélék (Amaryllidaceae) családjába tartozó tavaszi tőzike természetes környezetben a nedves réteken és ligeterdőkben, a patakok szegélyében, valamint a bükkkel és gyertyánnal tarkított erdőkben található meg. A növény legjelentősebb hazai állományai Dunántúl nyugati részén, közvetlenül a Budapest alatti Duna-szakasz mentén és a Beregi-Tiszahát vidékén lelhetők fel. A Kárpát-medencén kívül Európa nyugati felén is meghonosodott, de minden-

felé csak szórványosan. Kertészeti változatai a tápanyagban gazdag talajú világos-félárnyékos helyeket kedvelik, magról és fiókhagymáik leválasztásával szaporíthatók. Különösebb gondozást a növény nem igényel, ha jól érzi magát, kisebb-nagyobb telepeket képez. Baja környékén a tavaszi tőzike nem fordul elő, viszont városunk virágoskertjeiben alkalmanként felfedezhetjük virágzó példányait. A növényt leginkább a Duna menti ártéren élő nyári tőzikevel (*Leucojum aestivum*) lehetne összetéveszteni, amely egyébként jóval magasabb nála (30-50 centiméter), később virágzik (április közepétől június elejéig) és a szárának végén ernyőt alkotva több virág fejlődik (számuk 3-7 között változik, méretük viszont kisebb a tavaszi rokonénál).

A növényt Lippay János hagymagyökerű fehér violaként írta le, „...kinnek virága olyan formára nő, csaknem mint a gyöngyvirág, de annál sokkal öregebb, egy szálnak tetején függ egynéhány. Idején, kikeletkor virágzik a bokrok között, mihent a hó elmegyén. Azért az németek Schneetrepffelnek, azaz hócseppnek hívják.” (*Posoni kert. Nagyszombat – Bécs, 1664*). A mai elnevezés eredetének gyökere Benkő Józseftől származik, aki *Nomenclatura botanica* (In: Magyar Könyv-ház I. Pozsony, 1783) című munkájában tőzegviolát említ (tapasztalata szerint elsősorban tőzeges talajon virágzott korán).

Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály ezt rövidítve és kicsinyítő képzővel ellátva jutott el a tőzikehez (*Magyar Fűvész Könyv. Debrecen, 1807*). Népi társnevei a Hoffmann Károly és Wagner János szerzőpáros 1907-ben megjelent *Magyarország virágos növényei* című könyve szerint „béka-, görcs-, tőzeg- v. vízi gyöngyvirág, tőzegviola”, a Csapody Vera és Priszter Szaniszló *Magyar növénynevek szótára* című 1966-ban kiadott kötetben ugyanerre „gyócsvirág, józsefvirág, kacsabili, szoplán, szúnyogozó, vízigyöngyvirág” szerepelnek.

Egykor lakásban is hajtatták, virágzását leginkább karácsony tájkára időzítették. A porhanyós kerti földdel megtöltött cserepekbe annak nagyságától függően az ősz kezdetén négy-hat hagymát ültettek, és azokat fagymentes helyen nedvesen tartották. A tervezett virágoztatás előtt mintegy két héttel a cserepeket a szoba világos és napot is kapó részére tették, emellett langyos vízzel öntözték. Az eredmény nem is maradt el: a melegre csalt növény hamarosan virítani kezdett.

A tavaszi tőzike a *Magyar Közlöny* 2012. szeptember 28-án kiadott 128. számában megjelent, a vidékfejlesztési miniszter 100/2012. számú rendelete szerint védett, természetvédelmi eszmei értéke 5 000 forint.

Dr. Nebojszki László

Közelkép a virág lepelleveleiről

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Attila, dr. Dániel József,
Jász Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, dr. Mayer János,
dr. Nebojszki László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlaszám: 11732033 20030119

Postacím:
6500 Baja, Oltványi Imre u. 14.
Telefon: 79/325-599

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

**KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ŐRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.**